

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 2019 – 2022**

**EDUCATIONAL POLICY FOR HIGHER EDUCATION IN THE
PERIOD 2019-2022**

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΛΥΧΝΑ ΣΟΦΙΑ

ΑΕΜ: 4133

ΕΠΟΠΤΡΙΑ: ΚΑΛΕΡΑΝΤΕ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ

Β' ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΤΗΣ: ΤΖΑΡΤΖΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΦΛΩΡΙΝΑ, ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2023

Περιεχόμενα

• Περίληψη.....	3
• Εισαγωγή.....	4
• Οι Πρωταγωνιστές.....	7
• Οι Πρώτες 100 Μέρες.....	8
• Νομοθετικές Ρυθμίσεις για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.....	10
• 2020.....	10
• 2021.....	12
• 2022.....	14
• Ανάλυση.....	17
• Το Επιχειρηματικό Πανεπιστήμιο.....	20
• Σύνδεση πανεπιστημίου και αγοράς.....	23
• Εφαρμογή νόμου για την προστασία των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων.....	27
• Συμπεράσματα.....	28
• Βιβλιογραφία.....	30

Περίληψη

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία συνοψίζεται η πορεία της χώρας από το 2010 μέχρι σήμερα αναφορικά με την οικονομική της πορεία και πώς αυτή έχει επηρεάσει τα τελευταία χρόνια τα ζητήματα της παιδείας και κυρίως της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Έπειτα, επικεντρώνεται στην περίοδο 2019 με 2022 κατά την οποία έχουν ψηφιστεί νόμοι οι οποίοι στο μέλλον θα αλλάξουν σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο λειτουργίας των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων τόσο προς τη διδασκαλία όσο και προς τον τρόπο διοίκησής τους. Στο τελευταίο μέρος της εργασίας γίνεται προσπάθεια ανάλυσης των δεδομένων με άξονες την ιδεολογική βάση του κυβερνόντος κόμματος, επιρροές από ευρωπαϊκά και διεθνή όργανα και συγκρίσεις με εφαρμογές παρόμοιων νόμων σε Ηνωμένο Βασίλειο και ΗΠΑ. Γίνεται φανερό ότι τα ελληνικά πανεπιστήμια μπαίνουν σε μια νέα τροχιά με νεοφιλελεύθερη κατεύθυνση.

Abstract

This paper summarizes the financial condition and problems Greece has been facing since 2010 and how these have affected the country's educational system and more specifically higher education. Then, it focuses on the period 2019-2022 when laws concerning higher education have been voted because it is believed that they will deeply affect the way universities are organized on basis of their curriculums and their administration. At the last part of the paper there is an attempt to analyze the new laws regarding the governing party's ideology, influences deriving from the EU and international organizations and comparisons with similar laws that were applied earlier in the UK and the USA and their results. It has become obvious that Greek higher education system has entered a neoliberal era.

Λέξεις κλειδιά: τριτοβάθμια εκπαίδευση, πανεπιστήμιο της γνώσης, επιχειρηματικό πανεπιστήμιο, νομοθετικές ρυθμίσεις

*Education is the most powerful weapon
which you can use to change the world.*

Nelson Mandela¹

*The ideal way [to give parents control of their
children's education] would be to abolish
the public school system and eliminate all the taxes that pay for it.*

Milton Friedman²

*“Φοιτητές στο Σαντιάγκο και στο Μοντρεάλ
Γιατί η παιδεία είναι αγαθό δημόσιο και δωρεάν”*

«Στη γιορτή της Ουτοπίας» - Social Waste

Εισαγωγή

Όταν στις 23 Απριλίου του 2010 ο τότε πρωθυπουργός Γιώργος Παπανδρέου ανακοίνωνε την ένταξη της Ελλάδας στον μηχανισμό δημοσιονομικής προσαρμογής ΔΝΤ – ΕΕ από το γραφικό λιμανάκι του Καστελόριζου λίγοι ήταν αυτοί που μπορούσαν να φανταστούν τι θα ακολουθούσε. Λίγο νωρίτερα στις αρχές Μαρτίου του 2010 ο κοινοτικός επίτροπος Όλι Ρεν ολοκληρώνει τη συνέντευξη τύπου που παραχώρησε στην Αθήνα με τη διάσημη πια φράση σε σπαστά ελληνικά «καλό κουράγιο» (Νίκας, 2010) δηλώνοντας έτσι την έναρξη μιας μακράς περιόδου ύφεσης της ελληνικής οικονομίας.

Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα ήρθε ως αποτέλεσμα της παγκόσμιας κρίσης η οποία είχε ξεσπάσει δύο χρόνια νωρίτερα στις ΗΠΑ και δεν άργησε να επηρεάσει και τις οικονομίες της Ευρώπης. Προκειμένου να αναχαιτιστεί η τραπεζική κρίση τούτη μετατράπηκε σε δημόσιο χρέος και οι πιο χρεωμένες χώρες της ευρωζώνης βρέθηκαν αντιμέτωπες με πιθανή χρεωκοπία (Βαρουφάκης, 2011: 411). Η Ελλάδα είναι η χώρα που βίωσε τις μεγαλύτερες απώλειες. Οι διάφορες κυβερνήσεις από το 2010 μέχρι σήμερα έχουν αυξήσει τη φορολογία, έχουν μειώσει τους μισθούς και έχουν συρρικνώσει τομείς του κοινωνικού κράτους. Γενικότερα, πρόκειται για πολιτικές οι οποίες επηρεάζουν περισσότερο τις μεσαίες και χαμηλότερες κοινωνικές τάξεις ενώ ταυτόχρονα οδήγησαν στην κατάρρευση του κοινωνικού κράτους και την όξυνση των ανισοτήτων (Gounari & Grollios, 2012: 304)

Ο τομέας της παιδείας δε θα μπορούσε να μείνει ανέγγιχτος από αυτές τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές οι οποίες πήραν διάφορες ονομασίες όπως μεταρρύθμιση, εξυγίανση ή εξορθολογισμός³. Αναφορικά με τις

¹ Speech, Madison Park High School, Boston, 23 June 1990

² Speech, ALEC Conference, 12 August 2006

περικοπές σε έρευνα του 2012 (ΟΛΜΕ) η Ελλάδα βρισκόταν στην τέταρτη θέση μεταξύ άλλων 25 ευρωπαϊκών χωρών με περικοπές της τάξεως του 20%. Μέχρι το 2020 η χρηματοδότηση των Πανεπιστημίων ήταν κάτω του 1/3 σε σχέση με το 2010 (Μυλόπουλος) ενώ το 2022 σύμφωνα με δημοσίευμα στο Έθνος (Τρίγκα, 2021) η Ελλάδα κατέχει τη 18^η θέση μεταξύ των 27 της Ευρώπης με ποσοστό δαπανών 4% του ΑΕΠ. Ως αποτέλεσμα πάνω από 100 σχολεία έχουν κλείσει όπως και μερικά πανεπιστημιακά τμήματα (Sounlis & Gounari, 2019: 2). Με το νόμο του 2011 για την τριτοβάθμια εκπαίδευση παρατηρείται μια ξεκάθαρη τεχνοκρατική στροφή. Πιο συγκεκριμένα, έγιναν τα πρώτα βήματα προς την ιδιωτικοποίηση των πανεπιστημίων και την μετατροπή των σπουδών σε καταναλωτικό αγαθό κυρίως μέσω της υποχρηματοδότησης των ιδρυμάτων, τα οποία αναγκάζονται να αναζητήσουν πόρους αλλού αλλά και να επιβάλλουν δίδακτρα στις μέχρι τότε δωρεάν σπουδές. Επιπλέον, ιδρύονται ολιγομελή όργανα διοίκησης και αλλάζουν τα προγράμματα σπουδών, τα οποία πια στόχο έχουν την απόκτηση δεξιοτήτων από την πλευρά των φοιτητών (Gounari & Grollios, 2012: 305).

Τον Ιούλιο του 2019 η Νέα Δημοκρατία με επικεφαλής τον Κυριάκο Μητσοτάκη κερδίζει τις εκλογές με αυτοδυναμία. Είναι η πρώτη φορά μετά το 2009 που μια πολιτική παράταξη καταφέρνει να κερδίσει εκλογές με αυτοδυναμία. Μία από τις πρώτες αποφάσεις που λαμβάνονται από την πρώτη κιόλας μέρα διακυβέρνησης είναι η κατάργηση του υπουργείου Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης και η μεταφορά αρμοδιοτήτων της Γενικής Γραμματείας Ενημέρωσης και Επικοινωνίας στο γραφείο του Πρωθυπουργού (ΦΕΚ 8/7/19). Με αυτόν τον τρόπο το γραφείο του πρωθυπουργού μπορεί να ελέγχει το Αθηναϊκό και Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων μεταξύ άλλων φορέων⁴ και ως αποτέλεσμα να ελέγχει τις πληροφορίες και τις ειδήσεις που κυκλοφορούν.

Αναφορικά με τα ζητήματα της παιδείας είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι στις 12 Ιουλίου 2019 ο Πρωθυπουργός επισκέφθηκε το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων όπου συναντήθηκε με την ηγεσία του υπουργείου. Ήταν το πρώτο υπουργείο που επισκέφθηκε ο Πρωθυπουργός μετά το σχηματισμό της νέας κυβέρνησης (ΥΠΑΙΘ, 2019) δείχνοντας με αυτό τον τρόπο ότι η παιδεία αποτελεί προτεραιότητά του. Μεταξύ των θεμάτων που συζητήθηκαν ήταν η κατάργηση του ασύλου στα πανεπιστήμια και το νέο θεσμικό πλαίσιο για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, βασικός στόχος της κυβέρνησης τέθηκε η *μεγαλύτερη ελευθερία, μεγαλύτερη αυτονομία και στα σχολεία και στα πανεπιστήμια* (ο.π.).

³ Οι Gounaris και Grollios (2012: 304) υποστηρίζουν ότι αυτοί οι όροι χρησιμοποιούνται στο νεοφιλελεύθερο διάλογο προκειμένου να δικαιολογηθεί η καταστροφή και ιδιωτικοποίηση μιας εθνικής οικονομίας.

⁴ Επίσης ελέγχει την ΕΡΤ, την ΕΥΠ αλλά και το διορισμό του διοικητή της αρχής διαφάνειας.

Οι αρχές του 2020 επεφύλασσαν μια νέα πρόκληση. Μετά από σχεδόν έναν αιώνα⁵ η ανθρωπότητα ήρθε εκ νέου αντιμέτωπη με μια νέα πανδημία. Στις 26 Φεβρουαρίου ανακοινώθηκε το πρώτο κρούσμα του covid-19 στην Ελλάδα και με διάγγελμά του ο Πρωθυπουργός ανακοίνωσε το πρώτο lockdown στις 23 Μαρτίου το οποίο θα αίρονταν 3 μήνες αργότερα. Λίγες μέρες νωρίτερα, στις 10 Μαρτίου είχαν κλείσει τα σχολεία και τα πανεπιστήμια σε όλη τη χώρα (Σωτηρίου, 2021). Ξεκίνησε λοιπόν μια περιπέτεια η οποία έμελε να επηρεάσει σε πολλά επίπεδα τις κοινωνίες και τα κράτη και η οποία ακόμα δεν έχει λήξει.

Σύμφωνα με τα δεδομένα της Unicef (2021) στο αποκορύφωμα της πανδημίας περισσότεροι από 1,5 δισεκατομμύριο μαθητές έμειναν εκτός σχολείου λόγω της διακοπής λειτουργίας των μονάδων και κατά τον πρώτο χρόνο της πανδημίας τα σχολεία έκλεισαν σε όλο τον κόσμο για σχεδόν το 80% της ακαδημαϊκής περιόδου. Στην Ελλάδα τα σχολεία και τα πανεπιστήμια παρέμειναν κλειστά για μεγάλο μέρος του 2020 και 2021 και εφαρμόστηκε η εξ αποστάσεως διδασκαλία. Κατά την τελευταία ακαδημαϊκή χρονιά, 2021 -2022, υπήρξε μόνο δια ζώσης διδασκαλία ακολουθώντας, όμως, συγκεκριμένο υγειονομικό πρωτόκολλο.

Μέσα σε αυτό το κλίμα, μια δεκαετή οικονομική ύφεση και μια πρωτόγνωρη υγειονομική κρίση, η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας εφάρμοσε ένα νεοφιλελεύθερο πρόγραμμα με στόχο τη συρρίκνωση του κράτους πρόνοιας. Από αυτή τη νεοφιλελεύθερη επίθεση δε θα ξεφύγει το πανεπιστήμιο, όπως επισημαίνουν οι Γούβιας και Θεριανός (2014: 115), το οποίο θεωρείται ένας θεσμός σε κρίση επειδή παράγει άνεργους πτυχιούχους ενώ την ίδια στιγμή κοστίζει ακριβά.

⁵ Πρόκειται για την επιδημία γρίπης ή ισπανικής γρίπης που ξεκίνησε το Μάρτιο του 1918 και διήρκεσε περίπου μέχρι το 1920 (Britannica, 2022)

Οι Πρωταγωνιστές

Σύμφωνα με τον Γραμμένο (2019) από την ίδρυσή της η Νέα Δημοκρατία είναι ένα συντηρητικό κόμμα, το οποίο από το 1974 μέχρι σήμερα καλύπτει ένα φάσμα από την κέντρο δεξιά μέχρι και την άκρα δεξιά. Υπό την προεδρία του Κυριάκου Μητσοτάκη το κόμμα φαίνεται να κάνει μια στροφή προς την άκρα δεξιά καθώς έχουν δοθεί υπουργικές θέσεις σε πρώην στελέχη του ΛΑΟΣ, Άδωνη Γεωργιάδη, Θάνο Πλεύρη⁶ και Μάκη Βορίδη⁷, ενώ παράλληλα, σύμφωνα με τον Ψαρρά (2022: 19) βλέπουμε ότι ο ίδιος ο πρωθυπουργός στο παρελθόν έχει χρησιμοποιήσει τον ορισμό του κόμματος όπως τον έθεσε ο Ευάγγελος Αβέρωφ «η Νέα Δημοκρατία είναι δεξιόστροφη απέναντι στα εθνικά θέματα και αριστερόστροφη στα κοινωνικά». Πρόκειται, όμως, για μια παραλλαγή της δήλωσης του Γεώργιου Γρίβα (Ψαρράς, 2022: 20), αρχηγού της οργάνωσης «Χ»⁸. Επίσης, ο πρωθυπουργός το 2017 δήλωσε στο Politico ότι στην Ελλάδα «η βία προέρχεται σχεδόν αποκλειστικά από την Αριστερά τα τελευταία χρόνια» (Horner, 2017).

Αναφορικά με τα ζητήματα της παιδείας ο Κυριάκος Μητσοτάκης από το 2007 υποστήριζε ανοιχτά στη βουλή την ιδιωτικοποίηση των ΑΕΙ, την αστυνόμευση των χώρων τους και τη μη συμμετοχή των φοιτητών στην εκλογή πρυτάνεων (Ψαρράς, 2022: 126) αν και το 2008 παραδέχτηκε «δε γνωρίζω αρκετά για το ελληνικό πανεπιστήμιο» (ο.π.: 166). Από τις δηλώσεις του είναι ξεκάθαρες οι νεοφιλελεύθερες, θάσσερικού τύπου, απόψεις του για την παιδεία.

Υπουργός παιδείας από το 2019 είναι η Νίκη Κεραμέως ενώ υφυπουργός, αρμόδιος για τα θέματα Ανώτατης Εκπαίδευσης για την περίοδο 2019 μέχρι 2021 υπήρξε ο Βασίλης Διγαλάκης, τον οποίο έπειτα αντικατέστησε ο Άγγελος Συρίγος. Πρόκειται για επιλογή ατόμων βαθιά συντηρητικών και υπέρμαχων του φιλελευθερισμού. Αρχικά, η Κεραμέως κατά την ομιλία της στην τελετή ανάληψης καθηκόντων πρώτους από όλους κάλεσε «τους Ιεράρχες, τους Ιεροδιδασκάλους και τους σχετιζόμενους φορείς να συνδράμουν στο έργο μας» (alfavita, 2019). Σχετικά με τον Διγαλάκη σε δήλωσή του 2021 παρατήρησε ότι στη χώρα υπάρχει μεγαλύτερος αριθμός φοιτητών από το μέσο όρο της Ε.Ε. ενώ οι φοιτητές καθυστερούν να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους και ότι είναι σημαντικό να γίνει σύνδεση σπουδών με αγορά εργασίας (Esos, 2021β). Τέλος, όσον αφορά το ιδεολογικό υπόβαθρο του Συρίγου, αυτός ανήκε στο εθνικό/ακροδεξιό κίνημα Δίκτυο 21, με πρόεδρο τον Φαήλο Κρανιδιώτη (Πετρόπουλος, 2014, Ψαρράς, 2021) αλλά και πιο πρόσφατα σε ομιλία του στη Βουλή (Αυγή, 2022) αμφισβήτησε τους αγώνες κατά της δικτατορίας και αναφέρθηκε στην «πολιτική μυθολογία» του Πολυτεχνείου.

⁶ Ως βουλευτές του ΛΑΟΣ στο στόχαστρό τους βρίσκονται οι «λαθρομετανάστες, οι ομοφυλόφιλοι, οι Ρομά και οι συνδικαλιστές του ΚΚΕ (Ψαρράς, 2018, 18)

⁷ Ο Βορίδης διορίστηκε από τον Παπαδόπουλο γενικός γραμματέας της ΕΠΕΝ το 1985 (Ψαρράς, 2017: 95)

⁸ Πρόκειται για παράνομη φιλοβασιλική οργάνωση, η οποία συνεργάστηκε με τα Τάγματα Ασφαλείας κατά τη γερμανική κατοχή και πολέμησε εναντίον του ΕΛΑΣ (Mazower, 1994: 378)

Οι πρώτες 100 ημέρες.

Η πρώτη τροποποίηση διάταξης που έφερε στη βουλή η Κεραμέως ήταν η τροποποίηση του άρθρου 64 που αφορούσε στο ακαδημαϊκό άσυλο (ΦΕΚ 4623/2019). Στην Ελλάδα η ανάπτυξη του πανεπιστημιακού ασύλου είναι συνυφασμένη με τους φοιτητικούς αγώνες και κατοχυρώθηκε νομοθετικά με το νόμο 1268/1982 (Σγνταγμαwatch, 2019). Συχνά έχει και συμβολικό χαρακτήρα. Παρατηρείται ότι το θέμα της κατάργησης του ασύλου ήταν ψηλά στις προτεραιότητες της νέας κυβέρνησης και από ότι φάνηκε αργότερα ήταν προαπαιτούμενο προκειμένου να συνεχιστούν οι αλλαγές. Εξάλλου, σύμφωνα με τον Κοντιάδη (2007: 131) το άσυλο συναρτάται άμεσα με την πανεπιστημιακή αυτοδιοίκηση. Επιπλέον, η κατάργησή του συνδέεται και με το άρθρο 16 του συντάγματος, το οποίο προστατεύει το δημόσιο χαρακτήρα της Ανώτατης Εκπαίδευσης και στέκεται εμπόδιο στη δημιουργία ιδιωτικών ισότιμων ιδρυμάτων (Λυμπερόπουλος, 2019). Η κατάργησή του υπερψηφίστηκε στις 8 Αυγούστου, ακριβώς ένα μήνα μετά την εκλογική νίκη του κόμματος και με τη συνδρομή της παράταξης της Ελληνικής Λύσης (ΤΑ ΝΕΑ, 2019).

Διαχρονικά το άσυλο αποτελούσε κόκκινο πανί για το χώρο της δεξιάς και από το 1995 υπάρχουν προσπάθειες κατάλυσής του (ΙΟΣ, 2006). Ο Κυρ. Μητσοτάκης τον Απρίλιο του 2019 είχε δηλώσει ότι μόλις αναλάβει η ΝΔ τη διακυβέρνηση «το άσυλο θα καταργηθεί αμέσως, τελειώνοντας έτσι το άσυλο εγκληματικότητας στα πανεπιστήμια» σε ομιλία του στο Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών (naftemporiki, 2019). Στη δε ομιλία του στη Βουλή περιέγραψε μια ζοφερή εικόνα εγκατάλειψης και παραβατικότητας των ελληνικών πανεπιστημίων, λέγοντας συγκεκριμένα «ο φοιτητής στο πανεπιστήμιο βλέπει αίθουσες υπό κατάληψη, ναρκωτικά να κυκλοφορούν από χέρι σε χέρι, υπόγεια γεμάτα από μολότοφ και κουκούλες» και τα συνέκρινε με τα αντίστοιχα ιδρύματα του εξωτερικού και την «εύρυθμη λειτουργία τους»⁹ όπως ο ίδιος τα χαρακτήρισε (Μητσοτάκης, 2019). Βέβαια όπως αναφέρθηκε και παραπάνω ο ίδιος ο Κυρ. Μητσοτάκης έχει παραδεχθεί ότι δε γνωρίζει και πολλά για τα ελληνικά πανεπιστήμια (Ψαρράς, 2022) εφόσον όλες οι σπουδές του πραγματοποιήθηκαν σε ιδρύματα του εξωτερικού.

Το παραπάνω αφήγημα της εγκληματικότητας, παραβατικότητας και της ανομίας υποστήριξε και μεγάλη μερίδα του εγχώριου τύπου. Δεν έλειψαν τίτλοι όπως «ΑΠΘ, ΟΠΑ, Ρουβίκωνας: Οι εστίες ανομίας στα Πανεπιστήμια» από την εφημερίδα Έθνος (23.11.2018), «Η ανομία έχει εγκατασταθεί στα ΑΕΙ» από την Καθημερινή (11.05.2018). Τέτοιου είδους τίτλοι δεν έχουν εκλείψει παρά το γεγονός ότι το ακαδημαϊκό άσυλο έχει πια καταργηθεί. Γίνεται αρκετά σαφές ότι υπάρχει μια τάση ώστε να διαμορφωθεί μια εικόνα στο ευρύτερο κοινό, το οποίο δε σχετίζεται με τον ακαδημαϊκό χώρο άμεσα, παραβατικότητας και σύνδεσης των φοιτητών με την εικόνα αυτή. Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2021

⁹ Αξίζει εδώ να σχολιαστεί ότι και στα πανεπιστήμια του εξωτερικού δε λείπουν οι διαμαρτυρίες από πλευράς των φοιτητών (Giroux, 2007: 454)

σχετικά με το εκπαιδευτικό ρεπορτάζ για την τριτοβάθμια εκπαίδευση (Ροδίτη, 2021: 56) τα ευρήματα έδειξαν ότι οι φοιτητές εμφανίζονται στα μέσα μαζικής ενημέρωσης συχνότερα ως συμμετέχοντες σε επεισόδια ή κινητοποιήσεις και ότι αν υπάρξουν επεισόδια σε κάποια διαδήλωση τότε το ρεπορτάζ εμφανίζεται στο κεντρικό δελτίο του σταθμού. Από τα παραπάνω μπορεί να παρατηρηθεί ότι υπάρχει πρόθεση να γίνει σύνδεση στην κοινή γνώμη της ιδιότητας φοιτητής με τις έννοιες παραβατικότητα και ανομία και κατ' επέκταση να γίνει υποβάθμιση του δημόσιου πανεπιστημίου.

Σχετικά με το θέμα του ασύλου αξίζει να σημειωθεί ότι η νομοθεσία του 2017, 4485/2017 άρθρο 3, προέβλεπε την «επέμβαση δημόσιας δύναμης σε χώρους των Α.Ε.Ι. σε περιπτώσεις κακουργημάτων και εγκλημάτων κατά της ζωής αυτεπαγγέλτως και σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση μετά από απόφαση του Πρυτανικού Συμβουλίου» χωρίς να καταλύεται η ύπαρξή του η οποία, όπως αναφέρει το άρθρο, κατοχυρώνει την ακαδημαϊκή ελευθερία στην έρευνα και τη διδασκαλία. Ο πρώην υπουργός παιδείας Κώστας Γαβρόγλου (2019) σχολιάζει σε άρθρο του στην Αυγή ότι η κυβέρνηση «θα επιδιώξει μια σειρά από συγκρούσεις στο πανεπιστήμιο», προβλέποντας έτσι τη μόνιμη παρουσία αστυνομίας στους χώρους του, με στόχο να καλλιεργηθεί η αντίληψη ότι το δημόσιο πανεπιστήμιο είναι κάτι το εκφυλισμένο και απαράδεκτο προκειμένου να υπονομεύσει το δημόσιο χαρακτήρα του και να το οδηγήσει στην ιδιωτικοποίηση.

Νομοθετικές Ρυθμίσεις για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση

2020

Η κυβέρνηση συνέχισε τις νομοθετικές παρεμβάσεις για την εκπαίδευση τον Ιανουάριο του 2020 ψηφίζοντας το νόμο 4653/2020, Εθνική Αρχή Ανώτατης Εκπαίδευσης και Ειδικοί Λογαριασμοί Κονδυλίων (ΦΕΚ 12/Α/24-1-2020). Σύμφωνα με αυτό το νόμο, άρθρο 50, δίνεται η δυνατότητα διορισμού στην εκπαίδευση σε αποφοίτους ιδιωτικών κολεγίων. Όπως παρατηρεί ο Κάτσικας (2020) η κυβέρνηση με αυτό τον πλάγιο τρόπο προσπαθεί να καταργήσει το άρθρο 16 του Συντάγματος κάνοντας δεκτούς τίτλους σπουδών της αλλοδαπής ακόμα και αν οι υποψήφιοι δεν έχουν αναγνωρίσει τα πτυχία τους μέσω ΔΟΑΤΑΠ, εξισώνοντας έτσι τα επαγγελματικά δικαιώματα των δημόσιων ΑΕΙ με αυτά των κολλεγίων.

Η παραπάνω ρύθμιση προκάλεσε μεγάλες αντιδράσεις τόσο από πλευράς της εκπαιδευτικής κοινότητας όσο και από την πλευρά της αντιπολίτευσης με αποτέλεσμα το υπουργείο Παιδείας να αναγκαστεί να εκδώσει ανακοίνωση στις 14.01.2020 (Τρίγκα, 2020). Σύμφωνα με αυτή την ανακοίνωση (ΥΠΑΙΘ, 2020) το υπουργείο υποστηρίζει ότι «το σχέδιο νόμου υποβάλλεται προκειμένου να αποτραπεί το ενδεχόμενο παραπομπής της Ελλάδας στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο». Επιπλέον, σημειώνεται ότι «η χώρα αποδεικνύει το σεβασμό της στο δίκαιο της Ε.Ε. και διασφαλίζει για όλους ευκαιρίες για εργασία χωρίς αποκλεισμούς»

Παράλληλα στο ίδιο νομοσχέδιο ψηφίστηκε ότι το 20% της χρηματοδότησης του κάθε πανεπιστημίου θα συνδέεται με την αξιολόγησή του (ΦΕΚ 12/Α/24-1-2020). Σύμφωνα με το άρθρο 16 το 80% της τακτικής χρηματοδότησης κατανέμεται με βάση τα ακόλουθα κριτήρια: το συνολικό αριθμό των εγγεγραμμένων φοιτητών ανά πρόγραμμα σπουδών, το εκτιμώμενο ετήσιο κόστος σπουδών ανά φοιτητή για κάθε πρόγραμμα σπουδών, τη διάρκεια των προγραμμάτων σπουδών, το μέγεθος και τη γεωγραφική διασπορά του ιδρύματος. Για το 20% της χρηματοδότησης το ίδρυμα καλείται να αξιολογηθεί με βάση συγκεκριμένους δείκτες. Πρώτος δείκτης είναι η ποιότητα και αποτελεσματικότητα της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Θέματα που άπτονται στο ισοζύγιο αποφοίτων και εισερχομένων φοιτητών, αξιολόγηση από τους ίδιους τους φοιτητές και απορρόφηση των αποφοίτων. Δείκτες ακόμα αποτελούν η ερευνητική δραστηριότητα αλλά και η διεθνοποίηση. Το δεύτερο αφορά στον αριθμό αλλοδαπών φοιτητών αλλά και φοιτητών του Α.Ε.Ι. που συμμετέχουν σε προγράμματα του εξωτερικού. Αν κάποιο ίδρυμα δεν πετύχει στους δείκτες ποιότητας στους οποίους επέλεξε να αξιολογηθεί τότε χάνει το 20% της χρηματοδότησης η οποία θα κατανεμηθεί στα υπόλοιπα Α.Ε.Ι. που θα πιάσουν τους στόχους.

Ανάλογη σύνδεση της χρηματοδότησης έχει πραγματοποιηθεί στο Ηνωμένο Βασίλειο με το πρόγραμμα REF από το 2014. Σύμφωνα με τον Kelly (2016: 677) το ίδιο το πλαίσιο είναι δυνατό να αποδειχθεί

προβληματικό. Επίσης, παρατηρήθηκε ότι η όλη διαδικασία είναι ιδιαίτερα χρονοβόρα και κοστοβόρα για τα ιδρύματα αλλά και για το κράτος. Τέλος, όσον αφορά στην έρευνα φάνηκε ότι απαξιώθηκε η μακροχρόνιας διάρκειας έρευνα προς όφελος της βραχυχρόνιας και ότι γενικότερα υπήρξε συρρίκνωση της ακαδημαϊκής ελευθερίας (Schäfer, 2016: 29)

Από την άλλη πλευρά η υπουργός παιδείας δήλωσε την υπερηφάνεια της για τη μεγαλύτερη τομή στο χώρο της παιδείας, τη σύνδεση δηλαδή ποσοστού της χρηματοδότησης των ΑΕΙ με την αξιολόγηση (Κεραμέως, 2020). Η ίδια θεωρεί ότι οργανώνεται αρτιότερα η λειτουργία των Α.Ε.Ι. και ενισχύεται περαιτέρω το αυτοδιοίκητο και η αυτονομία του πανεπιστημιακού ιδρύματος ενώ ενθαρρύνεται η εξωστρέφειά του. Μετά από κριτική που ασκήθηκε από την αντιπολίτευση σχετικά με το 20% της χρηματοδότησης, η υπουργός εξέφρασε την πίστη της στα ελληνικά πανεπιστήμια και στο ανθρώπινο δυναμικό που τα στελεχώνουν. Ταυτόχρονα, ο πρωθυπουργός στην ομιλία του στη βουλή τόνισε ότι με την αξιολόγηση το ακαδημαϊκό και ερευνητικό προσωπικό αποκτά κίνητρα ώστε να βελτιώνει το επιστημονικό του έργο και ότι τα πανεπιστήμια πια θα έχουν τη δυνατότητα να καθορίζουν μόνο τους την πορεία τους καθώς θα μπορούν να διαχειρίζονται ανάλογα τους πόρους τους (ΕΘΝΟΣ, 2020).

2021

Ένα χρόνο αργότερα, το Φεβρουάριο του 2021, η κυβέρνηση έφερε στη Βουλή προς ψήφιση νέο νομοσχέδιο για την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Πρόκειται για το νόμο 4777/2021. Να σημειωθεί ότι το συγκεκριμένο νομοσχέδιο ψηφίστηκε σε περίοδο lockdown και με τα πανεπιστήμια κλειστά λόγω της πανδημίας του covid 19¹⁰. Αρχικά, η κυβέρνηση καθιέρωσε την Ελάχιστη Βάση Εισαγωγής, σύμφωνα με την οποία το κάθε πανεπιστημιακό τμήμα καλείται να ορίσει το συντελεστή με τον οποίο θα πολλαπλασιάζονται οι βαθμοί των υποψηφίων προκειμένου να υπολογιστεί το αποτέλεσμα και με αυτό τον τρόπο να γίνεται η εισαγωγή στις διάφορες σχολές, αποκλείοντας έτσι την εισαγωγή στα ιδρύματα υποψηφίων με βαθμολογίες κάτω από τη βάση.

Δεύτερη μέριμνα του εν λόγω νόμου είναι η «προστασία της ακαδημαϊκής ελευθερίας και η αναβάθμιση του ακαδημαϊκού περιβάλλοντος», όπως τιτλοφορείται το δεύτερο μέρος του νομοσχεδίου. Επί της ουσίας αυτό που προβλέπεται είναι η ελεγχόμενη πρόσβαση στα πανεπιστήμια, με χρήση κλειστών κυκλωμάτων παρακολούθησης και καρτών εισόδου. Επιπλέον, θεσπίστηκε η λειτουργία σωμάτων ασφαλείας από 1031 αστυνομικούς και ειδικούς φρουρούς οι οποίοι θα υπάγονται στην αστυνομία. Ακόμα, θεσμοθετήθηκε κεντρικό πειθαρχικό δίκαιο για τους φοιτητές και τέλος ορίστηκε ανώτατο όριο φοίτησης πέραν του οποίου ο φοιτητής θα διαγράφεται (ΦΕΚ 25/Α/17.2.2021).

Η κυβέρνηση δια στόματος πρωθυπουργού στη βουλή χαρακτήρισε το νόμο ως δροσερή πνοή ελευθερίας και ότι «στις σχολές δεν μπαίνει η Αστυνομία αλλά η Δημοκρατία» (Διαμάντης, 2021). Ακόμα ο Κυρ. Μητσοτάκης υποστήριξε ότι με αυτό το νόμο το πανεπιστήμιο επιστρέφει στους πραγματικούς κατόχους του, τους καθηγητές και τους φοιτητές και ότι παύει να αποτελεί «γιάφκα περιθωριακών και ορμητήριο παραεμπορίου» ενώ παράλληλα υποστήριξε ότι «άνθρωποι απειλούνται, καθηγητές χτυπιούνται, κοπέλες βιάζονται, ναρκωτικά διακινούνται» στους χώρους των σχολών (The Press Project, 2021α). Στο ίδιο μήκος κύματος κυμάνθηκε και η ομιλία του υπουργού προστασίας του πολίτη, Μ. Χρυσοχοϊδη, ο οποίος τόνισε ότι «καταργήθηκε το άσυλο των εγκληματιών και όχι το άσυλο των ιδεών» και πρόσθεσε ότι «εδώ που φτάσαμε, η φύλαξη και η ασφάλεια των Ιδρυμάτων είναι δουλειά της αστυνομίας, με την έννοια της ύστατης καταφυγής» (Καθημερινή, 2021β).

Απέναντι σε αυτό το νομοσχέδιο τάχθηκαν φοιτητές, εκπαιδευτικοί και η αντιπολίτευση. Συγκεκριμένα οι φοιτητικοί σύλλογοι σε ανακοίνωσή τους τόνισαν ότι η χρονική συγκυρία δεν επιλέχθηκε τυχαία καθώς τα πανεπιστήμια ήταν κλειστά για σχεδόν ένα χρόνο εξαιτίας της πανδημίας. Παρόλα αυτά και παρά

¹⁰ Πιο συγκεκριμένα, την περίοδο από 26/01/2021 μέχρι 01/02/2021 απαγορεύθηκαν οι δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις με πάνω από 100 άτομα σε όλη την επικράτεια και ο υφυπουργός Προστασίας του Πολίτη, Λ. Οικονόμου, δήλωσε ότι «η απόφαση δεν έχει καμία σχέση με το προγραμματισμένο για τις 28/01/2021 πανεκπαιδευτικό συλλαλητήριο» (Καθημερινή, 2021α)

τους περιορισμούς πραγματοποιήθηκαν μαζικά συλλαλητήρια σε πολλές πόλεις της χώρας (The Press Project, 2021α).

Επιπλέον, στις 18/01/2021 συγκλήθηκε έκτακτη Σύνοδος Πρυτάνεων (Esos, 2021α), όσο ακόμα γινόταν η διαβούλευση του νομοσχεδίου, και οι Πρυτάνεις εξέφρασαν τις ανησυχίες τους αρχικά σχετικά με την Ελάχιστη Βάση Εισαγωγής (ΕΒΕ) και τι επιπτώσεις θα είχε αυτή στον αριθμό των εισακτέων. Παρατήρησαν ότι με την ΕΒΕ θα υπάρξει σημαντική μείωση στον συνολικό αριθμό εισακτέων και τόνισαν ότι αυτό θα πλήξει περισσότερο τα περιφερειακά πανεπιστήμια και τη βιωσιμότητα μεγάλου αριθμού τμημάτων τους. Παράλληλα, ζήτησαν την αποσύνδεση της χρηματοδότησης με τον αριθμό εισακτέων και σχολίασαν ότι η διαγραφή φοιτητών δε μπορεί να είναι οριζόντια καθώς πρόκειται για ένα φαινόμενο που εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Αναφορικά με την πανεπιστημιακή αστυνομία οι Πρυτάνεις συμφώνησαν με τις αποφάσεις των Συγκλήτων, οι οποίες ήταν αρνητικές απέναντι στην είσοδο της αστυνομίας. Την ίδια άποψη εξέφρασε και η Πανελλήνια Ομοσπονδία Αστυνομικών Υπαλλήλων (FoititikaNea, 2021), η οποία κάλεσε την κυβέρνηση να αποσύρει τις σχετικές διατάξεις και τόνισε ότι «αντί να μειωθούν οι εντάσεις, θα αυξηθούν οι κίνδυνοι».

2022

Στα τέλη Μαΐου κατατέθηκε νέο σχέδιο νόμου που αφορούσε στη ρύθμιση και λειτουργία των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων. Πρόκειται για ένα ογκώδες νομοσχέδιο το οποίο ψηφίστηκε στις 14 Ιουλίου, μήνας κατά τον οποίο τα πανεπιστήμια είναι κλειστά, εν μέσω πολλών αντιδράσεων. Ουσιαστικά με αυτό το νέο νόμο (4957/2022) αλλάζει άρδην ο τρόπος λειτουργίας των πανεπιστημίων. Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με τη Σύγκλητο, αυτή θα ασχολείται μόνο με ακαδημαϊκά και ερευνητικά ζητήματα και όχι με διοικητικά και οικονομικά θέματα. Τα τελευταία θα τα αναλάβει το Συμβούλιο Διοίκησης το οποίο θα αποτελείται από 6 μέλη ΔΕΠ προερχόμενα από το εν λόγω ΑΕΙ και 5 εξωτερικά μέλη τα οποία μπορεί να είναι καθηγητές πανεπιστημίου του εξωτερικού, φυσικά πρόσωπα ή εκπρόσωποι διεθνών οργανισμών ή κοινωνικών εταίρων. Επιπλέον, θα υπάρχει εκτελεστικός διοικητής ο οποίος μπορεί να προέρχεται από το ΑΕΙ αλλά μπορεί να είναι και ιδιώτης. Το Συμβούλιο Διοίκησης έχει το δικαίωμα να παύσει τον πρύτανη σε περίπτωση σπουδαίου λόγου.

Όσον αφορά στα φοιτητικά θέματα. Με το νέο νόμο θεσμοθετείται το Συμβούλιο Φοιτητών στο οποίο έχουν δικαίωμα συμμετοχής όλοι οι φοιτητές. Η επιλογή των υποψηφίων θα γίνεται με ενιαίο ψηφοδέλτιο και όχι με διαφορετικά ψηφοδέλτια παρατάξεων όπως ίσχυε.

Σχετικά με το πρόγραμμα σπουδών δίνεται η δυνατότητα ίδρυσης νέων προγραμμάτων χωρίς να χρειάζεται άδεια από το υπουργείο Παιδείας παρά μόνο πιστοποίηση από την ΕΘΑΑΕ. Επιπλέον, ενθαρρύνεται η μεγαλύτερη χρήση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στα μεταπτυχιακά προγράμματα και παραχωρείται μεγαλύτερη ευελιξία στην επιλογή μαθημάτων από τους φοιτητές για διπλά προγράμματα σπουδών, απονομή δυο πτυχίων αλλά και μεγαλύτερη κινητικότητα με το «Ελληνικό Erasmus». Ακόμα, καταργούνται οι διαδικασίες αναγνώρισης ισοτιμίας από τον ΔΟΑΤΑΠ, εφόσον ο τίτλος σπουδών περιλαμβάνεται στο Μητρώο Τύπων Τίτλων Σπουδών θα θεωρείται αυτόματα αναγνωρισμένος.

Επιπλέον, με τον εν λόγω νόμο δημιουργείται νέο πλαίσιο αξιοποίησης της περιουσίας των ΑΕΙ. Στη συνέχεια, καταργείται η ποσόστωση που αφορά στον αριθμό των διδασκόντων που προέρχονται εντός ή εκτός του ιδρύματος. Τα πανεπιστήμια πια συνδέονται άμεσα με την αγορά εργασίας καθώς δίνεται η δυνατότητα ίδρυσης επαγγελματικών μεταπτυχιακών και προβλέπεται συνεργασία με φορείς της βιομηχανίας οι οποίοι θα έχουν τη δυνατότητα να ορίζουν διδακτορικές διατριβές, τα λεγόμενα βιομηχανικά διδακτορικά. Παράλληλα, δημιουργούνται start ups για φοιτητές, προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς, και τα πανεπιστήμια πλέον μπορούν να συμμετέχουν σε εταιρικά σχήματα και εμπορικές εταιρίες. Τέλος, διευκολύνονται οι απευθείας αναθέσεις.

Ο πρωθυπουργός στην ομιλία του στη Βουλή (Μητσοτάκης, 2022) υποστήριξε ότι ο νέος νόμος θα οδηγήσει τους νέους σε νέες ευκαιρίες και θα τους προσφέρει ένα αναβαθμισμένο πανεπιστήμιο των

«Νέων Οριζόντων» . Επιπλέον, θεωρεί ότι πρόκειται για «κατεύθυνση αναβάθμισης των σπουδών και σύνδεσης τους με επαγγελματική προοπτική... καθώς πια απενεχοποιείται η σύνδεση του πανεπιστημίου με την αγορά εργασίας» και ότι ο νόμος «απελευθερώνει τη διοίκηση των πανεπιστημίων». Ακόμα, ο πρωθυπουργός πιστεύει ότι «τις αλλαγές τις έχει επιβάλει η ίδια η ελληνική κοινωνία» » και αναγνωρίζει το νέο νομοσχέδιο ως τη μεγάλη ιδεολογική μάχη την οποία η κυβέρνησή του επρόκειτο να δώσει. Στο ίδιο κλίμα κυμαίνονται οι απόψεις της πλειοψηφίας των βουλευτών της κυβέρνησης οι οποίοι υποστηρίζουν (Καθημερινή, 2022α) ότι «ενισχύεται και αναβαθμίζεται η ακαδημαϊκή έρευνα και ανοίγονται νέοι ορίζοντες για τα δημόσια ΑΕΙ, συνδέοντάς τα με την κοινωνία και την αγορά εργασίας». Γενικότερα, ζητούμενο θεωρήθηκε, σύμφωνα με τον υφυπουργό Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Δήμα Χ. (ο.π.) να αυξηθεί η ιδιωτική χρηματοδότηση στην έρευνα και να προσελκυθούν περισσότερα κεφάλαια.

Από την άλλη πλευρά ο τομεάρχης Παιδείας του Σύριζα, της αξιωματικής αντιπολίτευσης, Νίκος Φίλης σχολίασε στη Βουλή ότι (Documentto, 2022) «η κυβέρνηση της ΝΔ προσπαθεί να καταστήσει το πανεπιστήμιο της μεταπολίτευσης παρελθόν» και ότι ιδιωτικοποιεί το δημόσιο αγαθό της εκπαίδευσης «σε βάρος των φοιτητών από τα πιο αδύναμα κοινωνικά στρώματα» . Επιπλέον, ο πρώην υπουργός παιδείας Κ. Γαβρόγλου (Το Βήμα, 2022) παρατήρησε ότι οι αλλαγές στη διοίκηση θα οδηγήσουν σε «διαπλοκές και πελατειακές σχέσεις» αφού καταλύεται ο δημοκρατικός τρόπος εκλογής των πρυτάνεων. Ακόμα τόνισε ότι «το νομοσχέδιο ακυρώνει μια μακρόχρονη πορεία εκδημοκρατισμού του ελληνικού πανεπιστημίου, που ξεκίνησε με την πτώση της χούντας». Έντονη ήταν και η αντίδραση της πανεπιστημιακής κοινότητας με τις Συγκλήτους των ιδρυμάτων να εκφράζουν την διαφωνία τους κυρίως όσον αφορά στο νέο μοντέλο διοίκησης (TyrosThes, 2022) το οποίο χαρακτήρισαν συγκεντρωτικό και αναποτελεσματικό.

Άλλη μια μορφή αντίδρασης ήταν οι δύο ανοιχτές επιστολές που έλαβε η υπουργός παιδείας. Την πρώτη την υπέγραψαν 1000 πανεπιστημιακοί της χώρας (Αυγή, 2022) οι οποίοι αφού τόνισαν το γεγονός ότι έχει μειωθεί κατά πολύ το διδακτικό προσωπικό στις σχολές, συνέχισαν λέγοντας ότι ο νέος νόμος ουσιαστικά οξύνει τις ανισότητες αφού οι φοιτητές από φτωχότερα κοινωνικά στρώματα δε θα έχουν πια την οικονομική δυνατότητα να φοιτήσουν σε δωρεάν μεταπτυχιακά. Ακόμα παρατήρησαν ότι η ευελιξία στα προγράμματα σπουδών ουσιαστικά σημαίνει ότι θα μειωθεί το μόνιμο προσωπικό και ότι μελλοντικά οι νέοι επιστήμονες θα εξαρτώνται από τους διδάσκοντες των ανώτερων βαθμίδων και τέλος σημείωσαν ότι παρά τις αντιξοότητες που αντιμετωπίζουν τα ελληνικά πανεπιστήμια επί του παρόντος αφενός δίνουν ευκαιρίες στους φοιτητές και αφετέρου έχουν μεγάλο ερευνητικό έργο.

Η δεύτερη επιστολή υπογράφηκε από 900 επιστήμονες σε 50 χώρες (Defending Public Universities in Greece, 2022). Η επιστολή τιτλοφορείται «Σεβαστείτε τα Δημόσια Πανεπιστήμια στην Ελλάδα» και

ουσιαστικά αντιτίθεται στο νέο νόμο. Αρχικά, επισημαίνεται η χαμηλή θέση της Ελλάδας στην κατάταξη της Ελευθερίας του Τύπου και σχολιάζεται ο τρόπος με τον οποίο χειραγωγείται ο Τύπος προς όφελος της κυβέρνησης. Στη συνέχεια αναφέρεται στη δημιουργία της πανεπιστημιακής αστυνομίας και στην κατάλυση της δημοκρατικής διαδικασίας εκλογής πρυτάνεων και προβλέπεται ότι θα έχει έντονα αρνητικές επιπτώσεις στην ακαδημαϊκή ζωή με την επιβολή νέων ιεραρχικών δομών και την παράλληλη εισαγωγή των αγορών στη διαμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών. Να σημειωθεί ότι ανάμεσα στους υπογράφοντες υπάρχουν επιστήμονες που προέρχονται από τα μεγάλα πανεπιστήμια των ΗΠΑ και του Ηνωμένου Βασιλείου, ιδρύματα δηλαδή που αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης για τη σύνταξη του παρόντος νόμου.

Στις 5 Σεπτεμβρίου εμφανίστηκαν αιφνιδιαστικά οι πρώτες ομάδες της πανεπιστημιακής αστυνομίας (ΟΠΠΙ) στην πανεπιστημιούπολη του Ζωγράφου, γεγονός που προκάλεσε άμεσα κινητοποιήσεις από την πλευρά των φοιτητών. Σε ψήφισμά τους οι φοιτητές ζήτησαν την κατάργηση του νόμου Κεραμέως, την επαναφορά του ασύλου, την διάλυση του ΟΠΠΙ και δήλωσαν την αντίθεσή τους στην κυβέρνηση (efsyn, 2022β). Έκτοτε οι αντιδράσεις εντείνονται τόσο σε Αθήνα όσο και στη Θεσσαλονίκη με μεγάλες κινητοποιήσεις από την πλευρά των φοιτητών και εκτενή χρήση κατασταλτικών μέσων από πλευράς της αστυνομίας. Στα τέλη Σεπτεμβρίου κυκλοφόρησε στον τύπο η πληροφορία ότι η κυβέρνηση αποσύρει την αστυνομία από τα ΑΕΙ (Αυγή, 2022γ) ενώ στα τέλη Οκτωβρίου το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε συνταγματική τη σύσταση της πανεπιστημιακής αστυνομίας (alfavita, 2022). Ένα μήνα αργότερα, στις 27 Νοεμβρίου 2022, η κυβέρνηση διέψευσε τα δημοσιεύματα περί κατάργησης του συγκεκριμένου σώματος ασφαλείας (καθημερινή, 2022β). Οι αντιδράσεις ήταν πολύ έντονες και αρχικά η κυβέρνηση αναγκάστηκε να ορίσει άλλο σώμα ασφαλείας, τα ΜΑΤ, για να συνοδεύουν την ΟΠΠΙ εντός των χώρων των πανεπιστημιούπολεων στο ΕΚΠΑ και στο ΑΠΘ (efsyn, 2022γ) ενώ λίγες μέρες αργότερα εγκαταστάθηκαν μεγάλες δυνάμεις ασφαλείας, συνοδευόμενες από μία αύρα στο ΑΠΘ, σύμφωνα με δημοσίευμα στο makthes (Καραβασίλη & Ηλιού, 2022) με τους άντρες της ΟΠΠΙ να μην κάνουν περιπολίες λόγω των φοιτητικών αντιδράσεων.

Από την πλευρά της και η ίδια η αστυνομία εξέφρασε την αντίθεσή της στην εφαρμογή του μέτρου της ΟΠΠΙ. Συγκεκριμένα, ο πρόεδρος της Ένωσης Αστυνομικών Υπαλλήλων Θεσσαλονίκης σε συνέντευξη Τύπου δήλωσε ότι «η αστυνομία δεν έχει καμιά δουλειά να είναι μονίμως παρούσα στα ΑΕΙ» (efsyn, 2022α). Ακόμα, ο πρόεδρος της Ένωσης Αστυνομικών Υπαλλήλων, Δ. Πάκος, δήλωσε την αντίθεση της Ένωσης για την ίδρυση της ΟΠΠΙ και τόνισε ότι πρώτα θα έπρεπε να υπάρξουν μέτρα τα οποία θα βοηθούσαν τη δουλειά της αστυνομίας, ότι δεν ήταν απαραίτητη η ίδρυση νέου αστυνομικού σώματος και καταλήγει ότι το ζήτημα είναι καθαρά πολιτικό (Ασαριώτης, 2022).

Ανάλυση

Τα τελευταία 20 χρόνια η λειτουργία των ελληνικών πανεπιστημίων έχει διαταραχθεί αρκετές φορές εξαιτίας διάφορων μεταρρυθμιστικών προσπαθειών των κυβερνήσεων αλλά και των αντίστοιχων αντιδράσεων από την πλευρά της ακαδημαϊκής κοινότητας (Σταμέλος, 2009:163, Sounlis & Gounari, 2019:2). Πρόκειται για μια διαδικασία που περιλαμβάνει τις φοιτητικές αντιδράσεις, ξεκινώντας από τα κάτω, και εκτείνεται μέχρι τις ευρύτερες παγκόσμιες αλλαγές που επιβάλλονται άνωθεν. Όπως υποστηρίζει ο Σταμέλος (2009: 163) οι πολιτικές που επιλέγονται κατά τις μεταρρυθμίσεις δεν είναι απόλυτα επιλογές ελληνικών κυβερνήσεων αλλά συχνά έχουν διαμορφωθεί στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης και διεθνών οργανισμών, όπως ο ΟΟΣΑ. Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με τις τελευταίες μεταρρυθμίσεις αυτές φαίνονται να εκπορεύονται ή έστω να είναι εμπνευσμένες από την έκθεση του ΟΟΣΑ¹¹ του 2011 για την εκπαίδευση στην Ελλάδα. Οι Sounlis και Gounari (2019:5) παρατηρούν ότι η εδραίωση του νεοφιλελεύθερου δόγματος στην ελληνική πολιτική σκηνή πραγματοποιήθηκε το 1991 με την κυβέρνηση του Κων/νου Μητσotάκης, ο οποίος για πρώτη φορά έθεσε το ζήτημα των ιδιωτικοποιήσεων και το συνέδεσε με τη βελτίωση της ζωής των ανθρώπων. Όσον αφορά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ενδεικτικά αναφέροντας μεταξύ άλλων, προτάθηκαν αλλαγές που περιόριζαν τη συμμετοχή των φοιτητών στη διοίκηση των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και τη μείωση των ετών φοίτησης.

Η επόμενη προσπάθεια μεταρρύθμισης των πανεπιστημίων έγινε το 2006 πάλι από την παράταξη της Νέας Δημοκρατίας. Αυτή τη φορά στόχος ήταν η εφαρμογή των όρων που επέβαλε η Διαδικασία της Μπολόνια, του 1999. Αυτή την περίοδο παρατηρείται μια στροφή του ενδιαφέροντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τα ζητήματα της εκπαίδευσης. Ο Πυργιωτάκης (2007, 42) παρατηρεί ότι στον ευρωπαϊκό χώρο άρχισε να διαμορφώνεται η άποψη ότι τα πανεπιστήμια της Ευρώπης έμεναν πίσω σε σχέση με τα αντίστοιχα ιδρύματα των ΗΠΑ και των αναδυόμενων οικονομιών της Ασίας και ότι θα μπορούσαν να αποτελέσουν μακροπρόθεσμη απειλή για την ανταγωνιστικότητα της Ευρώπης σε διεθνές επίπεδο. Προκειμένου να αντιμετωπίσει αυτή την κατάσταση η Ευρωπαϊκή Ένωση κατέληξε ότι θα έπρεπε να περάσει στον ιδεότυπο του επιχειρησιακού πανεπιστημίου και ο ακαδημαϊκός δάσκαλος να μετατραπεί σε καθηγητή – μάνατζερ. Έτσι, λοιπόν, η διαδικασία της Μπολόνια ξεκίνησε από το στάδιο παραγωγής πολιτικής και έπειτα στο επόμενο βήμα μπήκε στη φάση υλοποίησης της πολιτικής αυτής σε επίπεδο χωρών Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η παραπάνω νεοφιλελεύθερη τάση δε θα μπορούσε να μην επηρεάσει την πολιτική των κυβερνήσεων στην Ελλάδα. Το αποτέλεσμα είναι η ένταση ανάμεσα στα ακαδημαϊκά δρόντα υποκείμενα και στους διαμορφωτές των πολιτικών. Ο Σταμέλος (2009: 163) παρουσιάζει αυτή την κατάσταση ως μια κρίση ή

¹¹ <https://www.oecd.org/greece/48407731.pdf>

αλλιώς αμφισβήτηση της ύπαρξης του πανεπιστημίου ως ανεξάρτητου και χρήσιμου θεσμού στη σύγχρονη κοινωνία. Εξάλλου, υπάρχει μεγάλος αριθμός αποφοίτων οι οποίοι είναι άνεργοι ή δουλεύουν σε θέσεις άσχετες με το αντικείμενο σπουδών τους¹². Σχολιάζει ότι η γνώση από ιερή και αφηρημένη μετατρέπεται σε καταναλωτική, πρόσκαιρη και χρηστική ενώ η έρευνα πια έχει γίνει μέρος ενός έντονου οικονομικού ανταγωνισμού με άμεσα εφαρμόσιμα αποτελέσματα συνδεδεμένα με οικονομικά οφέλη.

Παρατηρούμε μετά την παράθεση των δεδομένων ότι οι αλλαγές που έχουν ψηφιστεί για την τριτοβάθμια εκπαίδευση δεν είναι μόνο ταχείες αλλά και εκτεταμένες. Οι νέοι νόμοι καλύπτουν και ρυθμίζουν τις περισσότερες πτυχές της ακαδημαϊκής ζωής και οργάνωσης και συμβαδίζουν με τη γενικότερη πολιτική του κυβερνόντος κόμματος η οποία δεν είναι μόνο νεοφιλελεύθερη αλλά και βαθιά νεοσυντηρητική. Εξάλλου ο πρωθυπουργός τόνισε ότι πρόκειται για μια μεγάλη ιδεολογική μάχη της παράταξής του αποδίδοντας έτσι πολιτική χροιά στις αλλαγές και αφήνοντας χώρο για σχόλια όπως του Φίλη (2022) ότι σκοπός δεν είναι η αντιμετώπιση των προβλημάτων στα πανεπιστήμια αλλά η μετατροπή του δημόσιου χαρακτήρα του. Σύμφωνα με το Μυλόπουλο (2021) στόχος της κυβέρνησης είναι το πέρασμα από το πανεπιστήμιο της γνώσης στο πανεπιστήμιο της αγοράς και ουσιαστικά παρατηρεί ότι ο νέος νόμος καταργεί το πανεπιστήμιο της γνώσης και το υποτάσσει στις αρχές της αγοράς. Παραθέτοντας τον Καλημερίδη (2021) αυτή η πολιτική προσπαθεί να καλύψει την καθυστέρηση προώθησης του εκπαιδευτικού νεοφιλελευθερισμού στην Ελλάδα. Σύμφωνα με τους Γρόλλιο και Λιάμπα (2021: 17) η αναγνώριση ως ισότιμων των πτυχίων των κολλεγίων και η καθιέρωση της ελάχιστης βάσης εισαγωγής στα πανεπιστημιακά τμήματα αποτελούν ρυθμίσεις οι οποίες υποβαθμίζουν το δημόσιο χαρακτήρα της εκπαίδευσης. Παράλληλα, το νομοσχέδιο «νέοι ορίζοντες για τα ΑΕΙ» είναι μια ανοιχτή πρόσκληση προς τον ιδιωτικό τομέα να εισέλθει στο χώρο του πανεπιστημίου και είναι ξεκάθαρο ότι έτσι ευνοούνται τα επιχειρηματικά συμφέροντα. Τα παραπάνω δηλαδή αποτελούν ρυθμίσεις νεοφιλελεύθερης έμπνευσης.

Για να γίνουμε πιο συγκεκριμένοι, αρχικά η κυβέρνηση αναγνώρισε τα πτυχία των κολλεγίων ως ισότιμα με τα πανεπιστημιακά και έπειτα όρισε την ΕΒΕ η οποία αποκλείει μεγάλο αριθμό υποψηφίων από τα δημόσια πανεπιστήμια. Οι υποψήφιοι που δεν πέτυχαν στην εισαγωγή τους στα ΑΕΙ αποτελούν τους σπουδαστές – πελάτες των ιδιωτικών κολλεγίων τα οποία, όπως παρατηρεί ο Περικλής Παυλίδης¹³

¹² Ο Freeman, σύμβουλος του Reagan σε θέματα παιδείας, μιλώντας σε ένα δελτίο τύπου το 1970 ανέφερε (σύμφωνα με την τοπική εφημερίδα San Francisco Chronicle) ότι «κινδυνεύουμε από την παραγωγή ενός μορφωμένου προλεταριάτου, θα πρέπει να είμαστε επιλεκτικοί με το σε ποιον επιτρέπουμε να σπουδάσει. Εάν όχι, θα έχουμε ένα μεγάλο αριθμό εκπαιδευμένων και άνεργων ανθρώπων. That's dynamite!» (Schwarz, 2022). Στην εποχή μας, βέβαια, μισό και παραπάνω αιώνα αργότερα ο όρος προλεταριάτο θα μπορούσε να αντικατασταθεί με τον περισσότερο επίκαιρο όρο πρεκαριάτο.

¹³ Ο Περικλής Παυλίδης είναι αναπληρωτής καθηγητής στο τμήμα ΠΤΔΕ στο ΑΠΘ και ασχολείται με φιλοσοφικά και κοινωνικά ζητήματα της εκπαίδευσης

(Κάτσικας, 2020) «δείχνουν το δρόμο» για την υποβάθμιση των δημόσιων πανεπιστημίων. Η εξίσωση δημόσιων πανεπιστημίων και ιδιωτικών κολεγίων μόνο κατ' όνομα είναι ισότιμη καθώς τα ιδιωτικά κολέγια χαρακτηρίζονται από χαμηλού επιπέδου και ανεπαρκούς διάρκειας σπουδών. Εφόσον, όμως, τα πτυχία και από τους δυο φορείς είναι ισότιμα είναι πολύ πιθανό, όπως σχολιάζει ο Κωνσταντίνος Τσουκαλάς (2007: 33), η εκπαιδευτική λειτουργία να οργανωθεί ως ένα σύστημα παροχής υπηρεσιών με ανταποδοτικό χαρακτήρα και έτσι υπό τη γενικότερη πίεση τα δημόσια πανεπιστήμια να απολέσουν σε ποιότητα.

Παράλληλα, με τα παραπάνω μέτρα οξύνονται οι κοινωνικές ανισότητες. Γίνεται σαφές ότι οι μαθητές που προέρχονται από οικονομικά ασθενέστερες τάξεις είτε αποκλείονται από την τριτοβάθμια εκπαίδευση είτε οι οικογένειές τους θα εξαντληθούν οικονομικά προκειμένου να καλύψουν το κόστος. Εξάλλου, ο ίδιος ο πρωθυπουργός έχει αναφερθεί σε συνέντευξη του το 2019 στο «παιδί από το Περιστέρι που θέλει να γίνει ψυκτικός και αναζητά καλή τεχνική εκπαίδευση¹⁴» αλλά στην παρούσα περίοδο δεν υπήρχε εναλλακτική καθώς το δημόσιο πανεπιστήμιο αποτελούσε «μονόδρομο». Σύμφωνα με την ιδεολογία της κυβέρνησης οι παραπάνω εκπαιδευτικές αλλαγές έρχονται να καλύψουν συγκεκριμένα κενά. Στην πραγματικότητα, όμως, με αυτό τον τρόπο περιορίζεται η ανοδική κοινωνική κινητικότητα και αναπαράγονται οι κοινωνικές ανισότητες οι οποίες καθηλώνουν τους μαθητές ως μελλοντικούς εργαζόμενους. Είναι γνωστό ότι η ανοδική κοινωνική κινητικότητα συνδέεται με την ισότητα των ευκαιριών και φυσικά ισότητα ευκαιριών είναι δυνατό να υπάρξει μόνο σε ένα δημοκρατικά οργανωμένο κράτος.

¹⁴ Διακαναλική συνέντευξη του Κυρ. Μητσοτάκη στις 12.05.2019

Το επιχειρηματικό Πανεπιστήμιο

Στη σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη οικονομία διακρίνεται η θεωρία ότι η εκπαίδευση και η οικονομική ανάπτυξη είναι άμεσα συνδεδεμένες. Ήδη από τις αρχές του 2000 υπάρχει η συζήτηση ότι η εκπαίδευση έχει μετατραπεί σε εμπόρευμα (Καλημερίδης, 2021). Έννοιες και όροι όπως κεντρικοί στόχοι, διαχείριση, μάνατζερ, αποτίμηση έχουν παρεισφρήσει στο βασικό λεξιλόγιο της εκπαίδευσης. Υπό αυτούς τους όρους ανοίγεται μια μεγάλη κερδοφόρα επιχείρηση με προβλέψιμα και μετρήσιμα αποτελέσματα. Ο Giroux (2021) παρατηρεί ότι η νέα μορφή του καπιταλισμού, την οποία χαρακτηρίζει επιθετική και ληστρική, ο νεοφιλελευθερισμός υποστηρίζει ότι η αγορά πρέπει να ορίζει τους κανόνες στην οικονομία και σε όλες τις πτυχές της κοινωνίας καταλύοντας οποιαδήποτε έννοια του κράτους πρόνοιας. Σύμφωνα με το νεοφιλελευθερισμό όλα διατίθενται προς πώληση και βασική υποχρέωση του πολίτη είναι ο καταναλωτισμός.

Ο Τσουκαλάς παρατηρεί (2007: 27) ότι η γνώση πια γίνεται αντιληπτή ως η «χρήσιμη» εργαλειακή γνώση. Με άλλα λόγια η μόνη μορφή ατομικής γνώσης που καλείται να φέρει το άτομο είναι αυτή που μπορεί να επικυρωθεί στην πράξη στην αγορά εργασίας και στόχος της είναι να συμβάλει στην αύξηση της παραγωγής και της παραγωγικότητας. Ο ίδιος από το 2007 διαβλέπει (ο.π. 28) ένα μέλλον στο οποίο η επένδυση σε εκπαιδευτικές υπηρεσίες είναι αναπόφευκτη και παρατηρεί ότι διάγουμε μια περίοδο γνωσιακού και εκπαιδευτικού ωφελιμισμού με αποτέλεσμα οποιαδήποτε γνώση δεν πληροί τους στόχους κερδοφορίας να απαξιώνεται και να θεωρείται άχρηστη και περιττή. Τέλος, συμπληρώνει ότι το εκπαιδευτικό σύστημα θα λειτουργεί υπό την πίεση της προσαρμογής στα πλαίσια μιας «χρήσιμης» παραγωγικής γνώσης η οποία θα οφείλει να αντιστοιχεί στις ανάγκες μιας συνεχώς μεταβαλλόμενης αγοράς μισθωτής εργασίας ενώ ταυτόχρονα η εκπαίδευση ως ένα σύστημα παροχής υπηρεσιών θα λειτουργεί αυστηρά σε ανταποδοτική βάση. Εξάλλου στο πλαίσιο του νεοφιλελευθερισμού η γνώση δεν αναδεικνύεται ως δημόσιο αγαθό και δεν είναι απαραίτητο να παρέχεται δωρεάν. Ως αποτέλεσμα, οι εκπαιδευόμενοι θα έρχονται σε αυτή ως απλοί χρήστες με σκοπό την ατομική τους ωφέλεια.

Έρευνα (Bunce et al., 2017) στα ανώτατα ιδρύματα του Ηνωμένου Βασιλείου, όπου η καπιταλιστική ολοκλήρωση επήλθε χρόνια νωρίτερα, έρχεται να επιβεβαιώσει τα λεγόμενα του Τσουκαλά. Η έρευνα, λοιπόν, έχει δείξει ότι η συμπεριφορά των φοιτητών απέναντι στα πανεπιστήμια και στις σπουδές έχει αλλάξει. Οι φοιτητές πλέον αντιλαμβάνονται τους εαυτούς τους ως καταναλωτές συγκεκριμένου προϊόντος και έχουν ανάλογες απαιτήσεις. Παράλληλα, έχουν επηρεαστεί και οι επιλογές τους ως προς το περιεχόμενο των σπουδών. Υπάρχει σε πολύ μεγάλο βαθμό σύνδεση των σπουδών με την αγορά εργασίας, πιο αναλυτικά οι φοιτητές επιλέγουν σπουδές που θα τους προσφέρουν ξεκάθαρη επαγγελματική αποκατάσταση και υψηλούς μισθούς. Έτσι επιλέγουν σπουδές στο φάσμα των STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) και αναμένουν να λάβουν εύσημα για τις ακαδημαϊκές

τους επιδόσεις. Οι ερευνητές σχολιάζουν ότι το φαινόμενο αυτό σχετίζεται με το γεγονός ότι οι φοιτητές οφείλουν να πληρώνουν δίδακτρα και ταυτόχρονα παρατήρησαν ότι όσο περισσότερο ορίζουν τους εαυτούς τους ως καταναλωτές τόσο μικρότερη πιθανότητα υπάρχει να τους απασχολήσουν ακαδημαϊκά ζητήματα και έχουν χαμηλότερες επιδόσεις. Σε αντίθεση οι φοιτητές που προσδιορίζουν σε μικρότερο βαθμό τους εαυτούς τους ως καταναλωτές χαρακτηρίστηκαν ως περισσότερο ώριμοι, τους ενδιέφεραν ζητήματα πέρα από τα μαθήματά τους και δεν ανέμεναν διακρίσεις για τις επιδόσεις τους.

Επιπλέον, ο Hill (2013: 10) παρατηρεί πάλι στο Ηνωμένο Βασίλειο ότι η επιβολή υψηλών διδάκτρων στα πανεπιστήμια έφερε ως αποτέλεσμα φοιτητές περισσότερο χειραγωγούμενους. Το ίδιο υποστηρίζει και ο Chomsky (2017: 45) για τα αμερικανικά πανεπιστήμια. Σχολιάζει, λοιπόν, ότι η επιβολή υψηλών διδάκτρων αφενός περιορίζει την πρόσβαση των νέων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και αφετέρου δημιουργεί ανθρώπους που αναγκάζονται να υποταχθούν στην εξουσία ενώ ο Giroux (2007: 427) σχολιάζει ότι η νεοφιλελεύθερη κοινωνία βασίζεται σε καταναλωτές να κάνουν τη δουλειά των πολιτών ενώ παράλληλα σχολιάζει (ο.π. : 435) ότι οι φοιτητές και οι οικογένειές τους δεν πιστεύουν πια ότι η ανώτατη εκπαίδευση τους προσφέρει ανώτατες γνώσεις παρά μόνο μια καλύτερη θέση στην αγορά εργασίας.

Στα νέα ελληνικά δεδομένα παρατηρείται ότι ο συνδυασμός του νόμου του 2020 σχετικά με τη χρηματοδότηση με βάση των αριθμών των εισακτέων και ο νόμος του 2021 για την ελάχιστη βάση εισαγωγής οδηγεί ξεκάθαρα στην υποχρηματοδότηση των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και σε βάθος χρόνου σε περαιτέρω κλείσιμο τμημάτων. Πρόκειται για μια τεχνητή μείωση του αριθμού των εισακτέων και παράλληλο μαρασμό των περιφερειακών πανεπιστημίων. Αν επιπλέον συνυπολογίσουμε ότι λόγω της οικονομικής κρίσης οι φοιτητές δεν επιλέγουν ιδρύματα μακριά από τον τόπο κατοικίας τους τότε το συμπέρασμα είναι σαφές. Ήδη, πριν την εφαρμογή των παραπάνω νόμων, Α.Ε.Ι. όπως το πανεπιστήμιο Αιγαίου είχαν παρατηρήσει μείωση των εισακτέων (ΦοιτητικάΝέα, 2014) λόγω του υψηλού κόστους ζωής στα νησιά αλλά και του κόστους μετακίνησης από και προς αυτά. Με το κλείσιμο των τμημάτων ανοίγει ο χώρος για την ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων.

Παράλληλα παρατηρούμε την τάση για δημιουργία όλο και περισσότερων προγραμμάτων σπουδών με τη μέθοδο της εξ αποστάσεως διδασκαλίας για τα οποία όπως είδαμε με το νόμο του 2022 υπάρχει ενθάρρυνση από την πλευρά του υπουργείου. Τα μεταπτυχιακά τέτοιου τύπου, βέβαια, έρχονται να καλύψουν κάποιες νέες κοινωνικές ανάγκες που συνδέονται με τη δια βίου μάθηση και εξυπηρετούν δυσκολίες όπως για παράδειγμα στη μετακίνηση των φοιτητών, οι οποίοι όλο και περισσότερο ανήκουν σε μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες εξαιτίας αφενός της ανάγκης πρόσκτησης νέων γνώσεων και δεξιοτήτων και αφετέρου λόγω του μεγάλου ανταγωνισμού στην αγορά εργασίας και του υψηλού ποσοστού ανεργίας. Ωστόσο, εδώ εγείρεται ένα σοβαρό ζήτημα, κατά πόσο η εξ αποστάσεως

διδασκαλία μπορεί να προσφέρει όλα όσα προσφέρει η εκπαίδευση εκ του σύνεγγυς. Με αυτό το ζητούμενο επιστρέφουμε εκ νέου στο βαθύτερο ερώτημα τι είδους εκπαίδευση επιθυμούμε.

Σύμφωνα με τα ζητούμενα του τεχνοκρατισμού και νεοφιλελευθερισμού, αρκεί το άτομο να κατέχει γνώσεις και δεξιότητες οι οποίες μπορούν να μεγιστοποιήσουν την παραγωγή. Παρόλα αυτά, η εκπαίδευση δεν είναι, ή τουλάχιστον δε θα έπρεπε να είναι, μόνο αυτά. Σύμφωνα με το πανεπιστήμιο των αξιών, όπως το παρουσιάζει ο Πυργιωτάκης (2007, 44), η εκπαίδευση θα πρέπει να αποσκοπεί στη συνολικότερη κοινωνικοποίηση του ατόμου και στην ανάπτυξη κοινωνικών και συνεργατικών δεξιοτήτων. Εδώ, βέβαια, διαπιστώνουμε μια αντίφαση του τεχνοκρατισμού, ο οποίος στοχεύει στην απόκτηση βασικών εργαλειακών γνώσεων αλλά κατά την αναζήτηση προσωπικού ρίχνει βαρύτητα όχι τόσο στα λεγόμενα *hard skills* αλλά περισσότερο στα *soft*, για να χρησιμοποιήσουμε τους νέους όρους από την αγορά εργασίας.

Σύνδεση πανεπιστημίου και αγοράς

Μεταξύ των πολλών αλλαγών που έχουν επιφέρει οι εν λόγω μεταρρυθμίσεις είναι και η χρηματοδότηση της έρευνας και τα «βιομηχανικά διδακτορικά» τα οποία θα χρηματοδοτούνται από εταιρίες. Σύμφωνα με το Μυλόπουλο (2022) μέχρι πρόσφατα η έρευνα και η νέα γνώση που αυτή παράγει ελέγχονταν από την ανεξάρτητη και αυτοδιοικούμενη ακαδημαϊκή κοινότητα μέσω δημοκρατικών θεσμών και ουσιαστικά βρίσκονταν σε άμεση σχέση με την κοινωνία καθώς από αυτήν προέρχεται αλλά και σε αυτή απευθύνεται. Από την άλλη, παρατηρεί ο Πυργιωτάκης (2007: 40) ότι από τη στιγμή που η γνώση μπορεί να αντικαταστήσει τους φυσικούς πόρους καθώς η πρωτοτυπία και η τεχνολογία αιχμής βρίσκονται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος, το φυσικό επακόλουθο είναι το ίδιο το πανεπιστήμιο να περιέλθει στο επίκεντρο της επενδυτικής προσοχής και να μετατραπεί σε επιχείρηση της γνώσης. Ωστόσο, με ποια κριτήρια θα δίνονται οι χρηματοδοτήσεις στους υποψήφιους διδάκτορες; Πόσο ελεύθερη θα είναι αυτή η έρευνα; Δίκαια ο Σταμάτης (2007: 300) αναρωτιέται αν κάποια πολυεθνική θα ήταν πρόθυμη να χρηματοδοτήσει μια έρευνα για «τις γενεσιουργούς αιτίες της φτώχειας ή για τις αρνητικές συνέπειες της νεοφιλελεύθερης διαχείρισης των σύγχρονων κοινωνιών». Υποστηρίζει ο ίδιος ότι η αγοραία χρηματοδότηση έχει μεροληπτική κατεύθυνση σε συγκεκριμένες κατευθύνσεις οι οποίες αφενός είναι κερδοφόρες για τις εταιρίες και αφετέρου στηρίζουν και φυσικοποιούν το κοινωνικό αφήγημα της εκάστοτε ελίτ. Επιπλέον, διακυβεύεται και η ίδια η επιστημονική αλήθεια καθώς είναι πιθανό να νοθευτεί προκειμένου η έρευνα να δώσει το επιθυμητό αποτέλεσμα.

Στην ίδια λογική προβληματίζεται και ο Πυργιωτάκης (2007: 41) όταν σχολιάζει ότι αν στα πανεπιστημιακά ιδρύματα εισχωρήσουν οι οργανωτικές αρχές των επιχειρήσεων, όπως η παραγωγικότητα ή η μεγιστοποίηση του κέρδους, τότε ο ίδιος ο ερευνητής θα χρειαστεί να δράσει ως «επιχειρηματίας της επιστήμης» και το ίδιο το ίδρυμα θα αναγκαστεί να λειτουργήσει ως επιχείρηση. Το αποτέλεσμα θα είναι να διασαλευτεί και να υπονομευθεί η αυτονομία της ακαδημαϊκής ζωής και το πανεπιστήμιο θα καταλήξει να λειτουργεί με τις αρχές και την ιδεολογία της αγοράς. Ακόμα, ο Φίλης (2022) θεωρεί ότι τα βιομηχανικά διδακτορικά δεν εξυπηρετούν στην πραγματικότητα την οικονομία αλλά μόνο τις συγκεκριμένες εταιρίες που τα χρηματοδοτούν.

Ο Giroux (2007: 432) περιγράφει την ανάλογη κατάσταση στα αμερικανικά πανεπιστήμια περίπου 20 χρόνια πριν λέγοντας ότι αυτά μεταλλάσσονται ενδίδοντας στα προτάγματα της αγοράς. Σε αυτό το πλαίσιο επιχειρηματίες σαρώνουν τα κολλέγια και τα πανεπιστήμια αναζητώντας μεγάλα κέρδη μέσω συμφωνιών για τον έλεγχο πνευματικών δικαιωμάτων και προωθώντας επενδύσεις σε εταιρίες τύπου spin-off¹⁵. Στην εποχή του χρήματος και του κέρδους οι επιστημονικοί κλάδοι ορίζονται με βάση την

¹⁵ «Με τον όρο εταιρία spin-off (τεχνοβλαστοί) αναφερόμαστε σε εταιρίες οι οποίες έχουν ως αντικείμενο την εμπορική αξιοποίηση διανοητικής ιδιοκτησίας ή επιστημονικής γνώσης μελών

ανταλλακτική τους αξία στην αγορά. Αναφέρει ακόμα ο Giroux ότι εφόσον τα ακαδημαϊκά ιδρύματα υποχρηματοδοτούνται και αναζητούν άλλες πηγές χρηματοδότησης, οι εταιρίες και επιχειρήσεις είναι πρόθυμες να παρέχουν τα απαιτούμενα χρήματα αλλά πάντα αναμένουν να λάβουν αντάλλαγμα. Παραθέτει παραδείγματα από ακαδημαϊκά ιδρύματα στα οποία οι ίδιες οι εταιρίες υπαγορεύουν την έρευνα που χρηματοδοτούν και συχνά διορίζουν τα δικά τους μέλη στα συμβούλια και τις επιτροπές που διαχειρίζονται κονδύλια. Σε ορισμένες περιπτώσεις έχει διαπιστωθεί λογοκρισία σε αποτελέσματα ερευνών που δε συμφωνούσαν με τα εμπορικά συμφέροντα της εκάστοτε εταιρίας. Ταυτόχρονα, παρατηρείται υποχρηματοδότηση σε επιστημονικούς τομείς οι οποίοι δεν αποδίδουν κέρδη, όπως είναι κάποιες από τις θεωρητικές επιστήμες.

Στη σύνδεση πανεπιστημίου και αγοράς συνεπικουρούν και τα νέα όργανα διοίκησης. Το νέο Συμβούλιο Διοίκησης, το οποίο θα αναλάβει οικονομικές και διοικητικές αρμοδιότητες της Συγκλήτου, θα αποτελείται από 11 μέλη. Τα 6 από αυτά θα είναι μέλη ΔΕΠ του εν λόγω ιδρύματος, τα άλλα 5 όμως θα επιλέγονται από χώρους εκτός του συγκεκριμένου πανεπιστημίου μεταξύ προσωπικοτήτων, χωρίς να υπάρχουν σαφή κριτήρια¹⁶ ως προς την επιλογή τους. Επί του πρακτέου, σύμφωνα με δημοσίευμα του Παρατηρητήριου για την Παιδεία (2022) ανάμεσα στις υποψηφιότητες για τις θέσεις των εξωτερικών μελών του Συμβουλίου στο πανεπιστήμιο Θεσσαλίας υπάρχουν ονόματα πραγματικά αξιόλογων καθηγητών, συνταξιούχων ή εν ενεργεία, αλλά ταυτόχρονα υπάρχουν υποψήφιοι οι οποίοι προέρχονται από το χώρο του κυβερνόντος κόμματος και των επιχειρήσεων, ακόμα και ένας ιδιοκτήτης ποδοσφαιρικής ομάδας. Σύμφωνα με το δημοσίευμα, οι υποψηφιότητες επιβεβαιώνουν ότι το νέο μοντέλο διοίκησης που επιθυμεί να επιβάλλει η κυβέρνηση απέχει πολύ από τον εκπαιδευτικό και κοινωνικό ρόλο των ΑΕΙ και τα θέτει σε μια εταιρική και επιχειρησιακή τροχιά. Όπως παρατήρησε και ο πρώην υπουργός παιδείας Νίκος Φίλης (2022) σε ημερίδα για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση «η κυβέρνηση επιθυμεί το πανεπιστήμιο να υποτάσσεται στους νόμους της αγοράς» και μίλησε για την καλλιέργεια μιας εταιρικής κουλτούρας.

Σημαντικό εδώ είναι να σημειωθεί ποιες είναι οι αρμοδιότητες του Συμβουλίου τούτου, όπως παρουσιάζονται στο νομοσχέδιο. Βασικά σημεία αποτελούν η οργάνωση της ακαδημαϊκής και ερευνητικής πολιτικής, η ενίσχυση της σύνδεσης με την οικονομία και την αποδοχή χορηγιών. Επιπλέον, υποχρέωσή του είναι η έγκριση του προϋπολογισμού, του Ειδικού Λογαριασμού Κονδυλίων Έρευνας και της Εταιρίας Αξιοποίησης και Διαχείρισης της περιουσίας του ΑΕΙ. Ακόμα, λαμβάνει αποφάσεις για τη

ακαδημαϊκού και ερευνητικού προσωπικού ερευνητικών οργανισμών. Ιδρύονται υποχρεωτικά κατόπιν άδειας που παραχωρεί ο ίδιος ο ερευνητικός οργανισμός» (ΓΓΕΚ, 2021)

¹⁶ Ως εξωτερικά μέλη, σύμφωνα με το νόμο, μπορούν να επιλεγθούν καθηγητές Πανεπιστημίων της αλλοδαπής, φυσικά πρόσωπα με ευρεία αναγνώριση στον πολιτισμό, τις τέχνες, τα γράμματα, τις επιστήμες, την οικονομία ή την κοινωνία καθώς και εκπρόσωποι διεθνών οργανισμών ή κοινωνικών εταίρων. Πρέπει να διαθέτουν αυξημένα τυπικά προσόντα και τουλάχιστον πτυχίο ΑΕΙ.

διεξαγωγή διαγωνισμών για τη σύναψη δημόσιων συμβάσεων και μπορεί να διορίσει Κοσμήτορες και Προέδρους τμημάτων. Πέρα, όμως, από τις οικονομικές και διοικητικές αρμοδιότητες, συμμετέχει και σε ζητήματα ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος, όπως τα γνωστικά αντικείμενα των τμημάτων.

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι δίνονται αρμοδιότητες και εξουσίες σε άτομα τα οποία δεν προέρχονται από το ίδιο το ίδρυμα αλλά από οποιοδήποτε χώρο και άρα είναι δυνατό να είναι φορείς συγκεκριμένων συμφερόντων, όπως αυτά είναι δυνατό να μεταφράζονται στο χώρο από τον οποίο προέρχονται. Ανοίγει μια πόρτα προς την οικονομία της αγοράς. Επιπλέον, οι δημοκρατικές διαδικασίες για την εκλογή και λήψη αποφάσεων θεωρούνται χρονοβόρες καθώς απαιτούν συζήτηση και συναίνεση ενώ με το νέο ολιγομελή τρόπο διοίκησης οι αποφάσεις θα λαμβάνονται με μεγαλύτερη ταχύτητα και η λογοδοσία θα είναι περιορισμένη (the press project, 2022).

Ακόμα μια από τις αρμοδιότητες του νέου Συμβουλίου Διοίκησης είναι η επιλογή του πρύτανη αλλά και η παύση του σε περίπτωση σπουδαίου λόγου. Ο Giroux (2007: 439) γράφει ότι σε αμερικανικά πανεπιστήμια συχνά διορίζονται ως πρόεδροι των ιδρυμάτων άτομα απευθείας από τον χώρο της αγοράς, χωρίς να έχουν τα απαραίτητα ακαδημαϊκά διαπιστευτήρια μιας και, ο ίδιος θεωρεί, ότι η ανώτερη θέση διοίκησης ενός πανεπιστημίου έχει χάσει το χαρακτήρα που είχε παλαιότερα, όπου απαιτούνταν να είναι φορέας σημαντικών ακαδημαϊκών και ηγετικών δεξιοτήτων. Αντί αυτού, σήμερα προτιμάται ένα άτομο που θα μπορεί να αποφέρει περισσότερα έσοδα στο ίδρυμα και λειτουργώντας ως μάντζερ θα διαφημίσει θέσεις εργασίας στους αποφοίτους, κάνοντας βέβαια τις απαραίτητες αλλαγές στους οδηγούς σπουδών με γνώμονα τις ανάγκες της αγοράς.

Ο παραπάνω κατάλογος των υποψηφίων του πανεπιστημίου Θεσσαλίας φαίνεται να επιβεβαιώνει όσα νωρίτερα προέβλεπε ο Μυλόπουλος (2022). Αρχικά, τόνισε τον κίνδυνο τα πανεπιστήμια να ελέγχονται από την αγορά μέσω των Συμβουλίων Διοίκησης. Παράλληλα, παρατήρησε ότι υποβιβάζονται τα ακαδημαϊκά όργανα και οι αρμοδιότητές τους μεταφέρονται σε αυτό το Συμβούλιο στο οποίο τις αποφάσεις τις λαμβάνουν άτομα εκτός ακαδημαϊκής ζωής, άτομα που προέρχονται από το χώρο των επιχειρήσεων.

Το ίδιο υποστηρίζει και ο Κάτσικας (2021) σχολιάζοντας ότι το νομοσχέδιο προσυπογράφει τη σύμπραξη των δημόσιων πανεπιστημίων με τον ιδιωτικό τομέα και τη μετατροπή του πρώτου σε κερδοφόρα επιχείρηση. Ακόμα, θεωρεί ότι η κυβέρνηση έχει θέσει στις προτεραιότητές της την εμπορευματοποίηση και την ιδιωτικοποίηση τους. Η Καμτσίδου (2022) κάνει ένα βήμα παραπέρα αποτολμώντας μια πρόβλεψη ότι «η συρρίκνωση του αυτοδιοίκητου μπορεί να ιδρύσει συνθήκες διαπλοκής και διαφθοράς ανάμεσα στην πολιτική και ακαδημαϊκή εξουσία» και συνεχίζει να ξεδιπλώνει τη σκέψη της θέτοντας το

ερώτημα αν το πανεπιστήμιο αποτελεί πεδίο πειραματισμού για τη μετεξέλιξη των αντιπροσωπευτικών θεσμών γενικότερα και τονίζει ότι πρόκειται για ένα ζήτημα που αφορά όλη την κοινωνία.

Εφαρμογή νόμου για την προστασία των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων

Η τεράστια αυτή αλλαγή προς το χώρο των επιχειρήσεων και η επέλαση του νεοφιλελευθερισμού στο χώρο των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων δε θα μπορούσε να εφαρμοστεί χωρίς αυστηρά κατασταλτικά μέτρα. Επιπλέον, ένας ακόμα λόγος είναι το γεγονός ότι στο συλλογικό ασυνείδητο οι διαδηλώσεις και διαμαρτυρίες των φοιτητών έχουν ενταχθεί ως πράξεις πολιτικού ακτιβισμού¹⁷ και μερίδα των πολιτών τις έβλεπε θετικά. Αυτή η εικόνα έπρεπε να αλλάξει και πιθανότατα πρόκειται για έναν από τους λόγους αμαύρωσης της εικόνας των φοιτητών με απόδοση στοιχείων παραβατικότητας από τα ΜΜΕ.

Αναφορικά με την επιλογή του χρόνου για την ψήφιση των νομοσχεδίων, αυτά ήρθαν προς ψήφιση στη βουλή σε περιόδους κατά τις οποίες τα πανεπιστήμια ήταν κλειστά, είτε λόγω θερινών διακοπών είτε λόγω της πανδημίας του covid. Με αυτό τον τρόπο οι αντιδράσεις ήταν σχετικά περιορισμένες. Παρόλα αυτά όσες υπήρξαν, κατεστάλησαν άμεσα από ισχυρές αστυνομικές δυνάμεις. Στα μέτρα που λήφθηκαν για να πληρωθεί η εφαρμογή των δυσμενών μέτρων είναι ο έλεγχος στις εισόδους των πανεπιστημίων, το κεντρικό πειθαρχικό δίκαιο και φυσικά η πανεπιστημιακή αστυνομία.

Σύμφωνα με τους Γρόλλιο και Λιάμπα (2021: 19) προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι αντιδράσεις είναι απαραίτητα προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα απέναντι στους φοιτητές και στους εκπαιδευτικούς. Ακόμα, υποστηρίζουν ότι γενικότερα η εφαρμογή νεοφιλελεύθερων δογμάτων σε κάθε πτυχή της κοινωνίας είναι αδύνατη χωρίς κατασταλτικές λειτουργίες απέναντι στις αντιδράσεις. Έτσι και στο χώρο της εκπαίδευσης θεωρούν ότι χωρίς καταστολή δεν θα ήταν εφικτή η επιχειρηματοποίησή της. Με τον ίδιο τρόπο περιγράφει την επιβολή των νεοφιλελεύθερων πολιτικών και ο Hill (2013, 9), οποίος παραθέτει τον Althusser λέγοντας ότι «εκεί όπου τα ιδεολογικά εργαλεία του κράτους δε λειτουργούν, επιστρατεύονται τα καταπιεστικά» και φέρνει παραδείγματα εφαρμογής βίαιης καταστολής σε ανάλογες διαδηλώσεις φοιτητών στις ΗΠΑ και στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Ο Καλημερίδης (2021) επισημαίνει ότι η ΝΔ «επιδιώκει να πάρει μια ιστορική ρεβάνς από το εκπαιδευτικό κίνημα» και θεωρεί ότι ο περιορισμός των δημοκρατικών πρακτικών στα πανεπιστήμια αποτελεί προϋπόθεση για την προώθηση της εμπορευματοποίησης και τη νεοφιλελεύθερη εκπαιδευτική διαχείριση, εμπόδιο στις όποιες αλλαγές στεκόταν διαχρονικά το φοιτητικό και εκπαιδευτικό κίνημα. Για αυτό το λόγο η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας επιχειρεί ταχεία και εκτεταμένη αναδιάρθρωση (Γρόλλιος & Λιάμπας, 2021: 20) καθώς το κίνημα έχει δημιουργήσει από τη μεταπολίτευση και έπειτα σημαντικές ριζοσπαστικές παρακαταθήκες. Έτσι παρατηρείται η ύπαρξη επιδίωξης για πρόληψη κινηματικής έξαρσης στο μέλλον στις νέες νομοθετικές ρυθμίσεις με την επιβολή ελεγκτικών και αυταρχικών μέτρων.

¹⁷ Προφανώς εξαιτίας της κληρονομιάς του Πολυτεχνείου

Συμπεράσματα

Αναφορικά με τη διοίκηση των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να ανακαλέσουμε τα λόγια του Τσάτσου, το 1975, ο οποίος τόνισε ότι «το πανεπιστήμιο δεν αποτελείται μόνον από τους δημόσιους υπαλλήλους καθηγητές πανεπιστημίων, αποτελείται από περισσότερες ομάδες συμφερόντων, που αν αυτές όλες δεν βρουν έκφραση στη διοίκηση του ιδρύματος, τότε αυτό που συμβαίνει δεν είναι αυτονομία» (Κοντιάδης, 2007: 128). Βέβαια, τότε αυτές οι δηλώσεις αφορούσαν σε μια μεταρρύθμιση που στόχο είχε να λάβουν βήμα οι φωνές όλων των συμμετεχόντων στην εκπαιδευτική πράξη, εξάλλου το '75 ήταν μια περίοδος κατά την οποία υπήρχε η λαϊκή απαίτηση εκδημοκρατισμού του κράτους, καθώς η χώρα έβγαινε από μια ιδιαίτερα ταραγμένη περίοδο με αποκορύφωμα τη χούντα των συνταγματαρχών. Σήμερα, όμως, τα λόγια αυτά του Τσάτσου αποκτούν διαφορετικό νόημα καθώς η διοίκηση των πανεπιστημίων περνάει στα χέρια ολιγομελών διοικητικών συμβουλίων στα οποία δεν έχουν λόγο όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς του ακαδημαϊκού περιβάλλοντος. Απεναντίας, εισέρχονται στο χώρο λήψης αποφάσεων δυνάμεις άσχετες με τον πανεπιστημιακό χώρο και φορείς διαφορετικής ιδεολογίας και συμφερόντων. Είναι ξεκάθαρη, λοιπόν, η νεοφιλελεύθερη στροφή προς τον επιχειρηματικό χώρο και μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι ανοίγει ο χώρος για τη σύνδεση του πανεπιστημίου με την αγορά με όρους νεοφιλελεύθερης οικονομικής πολιτικής, με ό, τι αυτό συνεπάγεται.

Επιπλέον, ο νόμος μιλά για την αυτονομία των πανεπιστημίων, όμως το ερώτημα που προκύπτει είναι πώς γίνεται ο νόμος να ορίζει και να δίνει οδηγίες για την οργάνωση τόσων πολλών πτυχών της ακαδημαϊκής ζωής και ταυτόχρονα να υποστηρίζει ότι τους παραχωρεί αυτονομία και αυτοοργάνωση; Αυτό που γίνεται αντιληπτό είναι ότι πρόθεση του υπουργείου είναι να ελέγχει ακόμα περισσότερο την ακαδημαϊκή ζωή. Τον παραπάνω στόχο πετυχαίνει με την ένταξη εξωπανεπιστημιακών μελών στο συμβούλιο διοίκησης, όπως φάνηκε ήδη από τις υποψηφιότητες για τις θέσεις αυτές στο πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Είναι γνωστό, σύμφωνα με το Σταμέλο (2009: 165) ότι ο ρυθμιστικός άξονας της ακαδημαϊκής ζωής περιλαμβάνει αφενός το υπουργείο, το οποίο είναι υπεύθυνο για το νομικό πλαίσιο και αφετέρου το ίδιο το πανεπιστήμιο με τον εσωτερικό του κανονισμό. Με το νέο νόμο παρατηρούμε ότι η κυβέρνηση καταφέρνει να κερδίσει βήμα στη διαμόρφωση του εσωτερικού κανονισμού και με τον τρόπο αυτό να επηρεάσει τη λειτουργία των πανεπιστημίων ακόμα περισσότερο. Επιπλέον, καταφέρνει να επηρεάσει και τους άλλους δύο άξονες που διέπουν τη λειτουργία του, τον αξιακό και τον γνωστικό. Έτσι, σε βάθος χρόνου ο χαρακτήρας του πανεπιστημίου θα μεταβληθεί πλήρως. Ακόμα και αν η συγκεκριμένη κυβέρνηση δεν πετύχει νίκη σε επόμενες εκλογές, θα έχει εξασφαλίσει μια θέση στη διοίκηση, άμεσα ή έμμεσα, στο ελληνικό πανεπιστήμιο.

Βασική διαφορά της Ελλάδας από τις υπόλοιπες κεντροευρωπαϊκές χώρες είναι ότι στην Ελλάδα η καπιταλιστική ολοκλήρωση δεν επήλθε με τον τρόπο που κυριάρχησε στις υπόλοιπες χώρες. Η Ελλάδα αφέθηκε σε σχετικά μικρότερους αναπτυξιακούς ρυθμούς για πολλά χρόνια. Με την είσοδο της χώρας στο ΔΝΤ και στην περίοδο της ευρωπαϊκής επιτήρησης ουσιαστικά άνοιξε ο δρόμος για την επέλαση του καπιταλισμού¹⁸ νεοφιλελεύθερου τύπου. Έτσι, από το 2010 και έπειτα, υπό την κατάσταση σοκ του πληθυσμού, περιορίστηκε σε μεγάλο βαθμό το κράτος πρόνοιας, άλλαξε αρκετά η οικονομική βάση της χώρας, η οποία αποτελούνταν από μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις, και μεγάλωσε η ψαλίδα της κοινωνικής ανισότητας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο είναι δύσκολο να γίνονται συγκρίσεις μεταξύ των ελληνικών και ευρωπαϊκών πανεπιστημιακών ιδρυμάτων που να αφορούν στην οργάνωση και λειτουργία τους. Επιπλέον, μεγάλο μέρος της κριτικής που ασκείται στα ελληνικά δημόσια πανεπιστήμια αφορά σε θέματα που δεν άπτονται ουσιαστικά στο περιεχόμενο των σπουδών αλλά ούτε και στην έρευνα που πραγματικά διεξάγεται σε αυτά. Ακόμα, συχνά η κοινή γνώμη φαίνεται να ξεχνά ότι η εκπαίδευση στη χώρα μας παρέχεται δωρεάν¹⁹ ενώ σε χώρες του εξωτερικού, σε κάθε μία με τις δικές της ιδιαιτερότητες, οι οικογένειες πληρώνουν συχνά για δίδακτρα αλλά ακόμα και για τα βιβλία των μαθητών ή φοιτητών. Τέλος, το γεγονός ότι για χρόνια οι φοιτητές των ελληνικών πανεπιστημίων είχαν το δικαίωμα (και ταυτόχρονα την υποχρέωση) μέσω των συλλόγων και των συνελεύσεων να λαμβάνουν αποφάσεις με δημοκρατικές διαδικασίες διαλόγου και έπειτα να διεκδικούν την εφαρμογή τους, είχε ως αποτέλεσμα από τα πανεπιστήμια να μην βγαίνουν μόνο πτυχιούχοι αλλά αρκετά συχνά και σκεπτόμενοι πολίτες.

¹⁸ Η του «καπιταλισμού της καταστροφής» όπως τον ονομάζει η Klein στο *Δόγμα του Σοκ*

¹⁹ Σίγουρα εδώ θα μπορούσε να ξεκινήσει μια μεγάλη συζήτηση για την παραπαιδεία, δεν αφορά, όμως, στα πλαίσια αυτής της εργασίας.

Βιβλιογραφία

- alfavita (2019), *Η ομιλία της Νίκης Κεραμέως στην τελετή παράδοσης – παραλαβής του ΥΠΠΕΘ*, 09.07.2019, διαθέσιμο: https://www.alfavita.gr/ekpaideysi/ypourgeio-paideias/293296_i-omilia-tis-nikis-kerameos-stin-teleti-paradosis-paralabis
- alfavita (2022), *ΣτΕ: Συνταγματική η σύσταση της πανεπιστημιακής αστυνομίας*, 21.10.2022, διαθέσιμο: https://www.alfavita.gr/ekpaideysi/397329_ste-syntagmatiki-i-systasi-tis-panepistimiakis-astynomias
- Ασαριώτης, Μ. (2022), Πρόεδρος Αστυνομικών Αθηνών: Αν τα Πανεπιστήμια έκαναν αυτά που έπρεπε θα ήταν περιττή η ΟΠΠΙ, *HuffPost Greece*, 08.09.2022, διαθέσιμο: https://www.huffingtonpost.gr/entry/proedros-astenomikon-athenon-an-ta-panepistemia-ekanan-aeta-poe-eprepe-tha-etan-peritte-e-oppi_gr_6318d7cee4b0eac9f4d2d283
- Αυγή (2022α), *Άγγελος Συρίγος / Υπουργός παραχάραξης της Ιστορίας του Πολυτεχνείου*, 14.07.2022, διαθέσιμο: https://www.avgi.gr/politiki/419865_yfypourgos-paraharaxis-tis-istorias-toy-polytehneiou-binteo
- Αυγή (2022β), *Επιστολή 1.000 πανεπιστημιακών σε Κεραμέως / Να αποσυρθεί ο νέος νόμος για τα ΑΕΙ*, 19.06.2022, διαθέσιμο: https://www.avgi.gr/koinonia/417871_na-aposyrthei-o-neos-nomos-gia-ta-aei
- Αυγή (2022γ), *Πανεπιστημιακή Αστυνομία/ Πλήρες αδιέξοδο για την κυβέρνηση*, 23.09.2022, διαθέσιμο: https://www.avgi.gr/koinonia/425507_plires-adiexodo-gia-tin-kybernisi-anazita-proshima-gia-na-fygei-i-oppi-apo-tis
- Βαρουφάκης, Γ. (2011), *Ο Παγκόσμιος Μινώταυρος, Οι πραγματικές αιτίες της κρίσης*, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα
- Britannica, (2022) The Editors of Encyclopaedia. "influenza pandemic of 1918–19". *Encyclopedia Britannica*, 14 Jul. 2022, <https://www.britannica.com/event/influenza-pandemic-of-1918-1919>.
- Bunce, L., Baird, A., Sian, J. (2017), The student-as-consumer approach in higher education and its effects on academic performance, *Studies in Higher Education*, Vol. 42, No. 11, 1958–1978, <https://doi.org/10.1080/03075079.2015.1127908>
- Chomsky, N. (2017), *Ρέκβιεμ για το Αμερικανικό Όνειρο*, εκδ. Πατάκης, Αθήνα
- Γαβρόγλου, Κ. (2019), «Επέμβαση με ένα τηλεφώνημα»/ Κώστας Γαβρόγλου: Η βία που έρχεται με άλλοθι το άσυλο, *Η Αυγή*, 04.08.2019, διαθέσιμο: https://www.avgi.gr/koinonia/320520_kostas-gabrogloy-i-bia-poy-erhetai-me-allothi-asylo

ΓΓΕΚ (2021), *Τεχνοβλαστοί – Spin Off*, Γενική Γραμματεία Έρευνας και Καινοτομίας, διαθέσιμο: <https://gsri.gov.gr/protovoulies-drasesis/technovlastoi-spin-off/>

Γούβιας, Δ. , Θεριανός, Κ. (2014), *Εκπαιδευτική Πολιτική*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα

Gounari, P., Grollios, G. (2012), Educational Reform in Greece: Central concepts and a critique, *Journal of Pedagogy* 3(2), 303-318, διαθέσιμο: [\(PDF\) Educational reform in Greece: Central concepts and a critique \(researchgate.net\)](#)

Γραμμένος, Α. (2019), The Greek New Right and the Eve of Conservative Populism, *The Visio Journal*, Vol 4, σελ. 23-36, διαθέσιμο: <http://visio-institut.org/wp-content/uploads/2019/12/Visio-Journal-4.pdf>

Γρόλλιος, Γ., Λιάμπας, Τ. (2021), Η σύγχρονη εκπαιδευτική πολιτική της Νέας Δημοκρατίας, *Κριτική Εκπαίδευση*, том. 2, 14-29, διαθέσιμο: <http://epub.lib.uoa.gr/index.php/kritekp/article/view/2304/1979>

Defending Public Universities in Greece (2022), *Open Letter: Respect Public Universities in Greece*, διαθέσιμο: <https://defendpublicuniversitiesgreece.wordpress.com/2022/06/13/open-letter-respect-public-universities-in-greece/>

Διαμάντης, Α. (2021), Μητσοτάκης για νομοσχέδιο Παιδείας: «Στις σχολές δεν μπαίνει η Αστυνομία αλλά η Δημοκρατία», *Έθνος*, 11.02.2021, διαθέσιμο: <https://www.ethnos.gr/Politics/article/145513/mhtsotakhsgianomosxediopaidiasstissxolesdenmpainei hastynomiaallahdmokratia>

Documento, (2022), *Φίλης για νομοσχέδιο Κεραμέως: «Η ΝΔ θέλει να καταστήσει παρελθόν το πανεπιστήμιο της Μεταπολίτευσης»*, 07.07.2022, διαθέσιμο: <https://www.documentonews.gr/article/filis-gia-nomosxedio-kerameos-h-nd-thelei-na-katastisei-parelthon-to-panepistimio-tis-metapoliteyisis/>

ΕΘΝΟΣ, (2020), *Μητσοτάκης: Η χώρα αποκτά Εθνική Αρχή Ανώτατης Εκπαίδευσης*, 21.01.2020, διαθέσιμο: <https://www.ethnos.gr/Politics/article/84036/mhtsotakhshxoraapoktaethnikharxhanotathsekpaideyshs>

Esos.gr, (2021α), *Οι θέσεις της Συνόδου Πρυτάνεων για τη βάση εισαγωγής στα ΑΕΙ, ανώτατο όριο φοίτησης στα ΑΕΙ και την Ομάδα Προστασίας των Πανεπιστημίων*, 20.01.2021, διαθέσιμο: <https://www.esos.gr/arthra/71236/oi-theseis-tis-synodoy-prytaneon-gia-ti-vasi-eisagogis-sta-aei-anotato-orio-foitisis>

Esos.gr, (2021β), *Βουλή: Οι εταιρίες δυσκολεύονται να βρουν προσωπικό και οι πτυχιούχοι δύσκολα προσλαμβάνονται για αυτό που σπούδασαν*, 24.11.2021, διαθέσιμο:

<https://www.esos.gr/arthra/75608/voyli-oi-etaireies-dyskoleyontai-na-vroyn-prosopiko-kai-oi-ptyhiyhoi-dyskola>

Efsyn, (2022α), *Τους εκθέτουν ξανά οι αστυνομικοί για τις ΟΠΠΙ στα ΑΕΙ*, 14.09.2022, διαθέσιμο: https://www.efsyn.gr/ellada/ekpaideysi/359195_toys-ekthetoy-n-xana-oi-astynomikoi-gia-tis-oppi-sta-aei

Efsyn, (2022β), *Δυναμική απάντηση φοιτητών στην αιφνιδιαστική πρεμιέρα της ΟΠΠΙ*, 05.09.2022, διαθέσιμο: https://www.efsyn.gr/ellada/ekpaideysi/358042_dynamiki-apantisi-foititon-stin-aifnidiastiki-premiera-tis-oppi

Efsyn, (2022γ), *Συνοδεία ΜΑΤ οι ΟΠΠΙ στο ΑΠΘ, φοιτητικό κάλεσμα για να αποτραπεί η είσοδος*, 15.09.2022, διαθέσιμο: https://www.efsyn.gr/ellada/ekpaideysi/359316_synodeia-mat-oi-oppi-sto-apth-foititiko-kalesma-gia-na-apotraperi-i-eisodos

FoititikaNea, (2021), *Κατά της Πανεπιστημιακής Αστυνομίας η Πανελλήνια Ομοσπονδία Αστυνομικών Υπαλλήλων*, *foititikanea.gr*, 17.01.2021, διαθέσιμο: <https://www.foititikanea.gr/panepisthmia/21992-kata-ths-panepisthmiakhs-astynomias/>

Giroux, H., (2021), *Η Κουλτούρα του Φασισμού, η Κριτική Παιδαγωγική και η Αντίσταση σε Σκοτεινούς Καιρούς*, *Σελιδοδείκτης*, 08.05.2021, διαθέσιμο: <https://selidodeiktis.edu.gr/2021/05/08/%CE%B7-%CE%BA%CE%BF%CF%85%CE%BB%CF%84%CE%BF%CF%8D%CF%81%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%8D-%CE%B7-%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CE%B1%CE%B9/>

Giroux, H. (2007), *Neoliberalism, Corporate Culture and the Promise of Higher Education: The University as a Democratic Public Sphere*, *Harvard Educational Review*, 72 (4), 425-464, διαθέσιμο: <https://meridian.allenpress.com/her/article-abstract/72/4/425/31784/Neoliberalism-Corporate-Culture-and-the-Promise-of?redirectedFrom=fulltext>

Hill, D. (2013), *Νεοφιλελεύθερη/ Νεοσυντηρητική εκπαίδευση και αντίσταση εντός/εναντίον του Καπιταλισμού της Εξαθλίωσης: Η περίπτωση της Ελλάδας*, *Παιδαγωγικό Ιδεοδρόμιο*, 4 (1), 77-100, διαθέσιμο: <https://arro.anglia.ac.uk/id/eprint/550577/>

Horner, W. (2017), *Greece fears revival of far-left violence*, *Politico*, 26.06.2017, διαθέσιμο: <https://www.politico.eu/article/greece-fears-revival-of-far-left-violence/>

ΙΟΣ (2006), *Ποιος φοβάται το άσυλο, Η αστυνομία στα πανεπιστήμια*, *Ελευθεροτυπία*, 26.11.2006, διαθέσιμο: <http://www.iospress.gr/ios2006/ios20061126.htm>

- Καθημερινή, (2022α), *Κεραμέως: Αναβαθμίζονται τα δημόσια πανεπιστήμια*, 07.07.2022, διαθέσιμο: <https://www.kathimerini.gr/society/561945988/kerameos-anavathmizontai-ta-dimosia-panepistimia/>
- Καθημερινή, (2022β), *ΕΛ.ΑΣ: Διαψεύδει τα δημοσιεύματα περί κατάργησης της Πανεπιστημιακής Αστυνομίας*, 27.11.2022, διαθέσιμο: <https://www.kathimerini.gr/society/562158415/el-as-diapseydei-ta-dimosieymata-peri-katargisis-tis-panepistimiakis-astynomias/>
- Καθημερινή (2021α), *Απαγόρευση συναθροίσεων άνω των 100 ατόμων*, 26.01.2021, διαθέσιμο: <https://www.kathimerini.gr/society/561241480/apagoreysi-synathroiseon-ano-ton-100-atomon/>
- Καθημερινή (2021β), *Μ. Χρυσοχοϊδης: Καταργήθηκε το άσυλο των εγκληματιών και όχι το άσυλο των ιδεών*, 10.02.2021, διαθέσιμο: <https://www.kathimerini.gr/politics/561259561/m-chrysocho-dis-katargithike-to-asylo-ton-egklimation-kai-ochi-to-asylo-ton-ideon/>
- Καλημερίδης, Γ. (2021), *Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση ΝΔ: Πειθαρχικός έλεγχος και αγορά, Σελιδοδείκτης για την εκπαίδευση και την κοινωνία*, 08.09.2021, διαθέσιμο: <https://selidodeiktis.edu.gr/2021/09/08/%ce%b7-%ce%b5%ce%ba%cf%80%ce%b1%ce%b9%ce%b4%ce%b5%cf%85%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ae-%ce%bc%ce%b5%cf%84%ce%b1%cf%81%cf%81%cf%8d%ce%b8%ce%bc%ce%b9%cf%83%ce%b7-%cf%84%ce%b7%cf%82-%ce%bd%ce%b4-%cf%80%ce%b5/>
- Καμτσίδου, Ι. (2022), *ομιλία στα πλαίσια της ημερίδας: Νέος νόμος ΑΕΙ: από το πανεπιστήμιο της γνώσης στο πανεπιστήμιο της αγοράς*, 23.06.2022, διαθέσιμο: https://www.youtube.com/watch?v=Au0ixBRx3Hs&ab_channel=%CE%95%CE%A0%CE%95%CE%9A%CE%95%CE%A0%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CE%AF%CE%B1%CF%82%CE%A3%CE%A5%CE%A1%CE%99%CE%96%CE%91
- Καραβασίλη, Ε., Ηλιού, Θ. (2022), *ΑΠΘ: Εκτός οι ΟΠΠΙ, εντός 120 αστυνομικοί, ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ*, 26.09.2022, διαθέσιμο: <https://www.makthes.gr/apth-ektos-oi-oppi-entos-120-astynomikoi-605591>
- Κάτσικας, Χ. (2020), *Κολέγια: Η μεγαλύτερη «πάσα» στην ιδιωτική εκπαίδευση*, *alfavita*, 20.01.2020, διαθέσιμο: https://www.alfavita.gr/ekpaideysi/309852_kolegia-i-megalyteri-pasa-stin-idiotiki-ekpaideysi
- Κάτσικας, Χ. (2021), *Νέο Νομοσχέδιο για την τριτοβάθμια φέρει στη Βουλή η Κεραμέως*, *alfavita*, 18.02.2021, διαθέσιμο: https://www.alfavita.gr/ekpaideysi/344050_neo-nomoshedio-gia-tin-tritobathmia-ekpaideysi-etoimazetai-na-ferei-sti-boyli-i

Kelly, A. (2016). Funding in English Universities and its relationship to the Research Excellence Framework. *British Educational Research Journal*, 42(4), 665–681, διαθέσιμο: https://www.researchgate.net/publication/299422781_Funding_in_English_Universities_and_its_relationship_to_the_Research_Excellence_Framework/link/5b60fc06aca272a2d678cac8/download

Κεραμέως, Ν. (2020), 14-01-20 Η μεγαλύτερη τομή για την οποία είμαστε πραγματικά υπερήφανοι: σύνδεση ποσοστού της χρηματοδότησης των ΑΕΙ με την αξιολόγηση, διαθέσιμο: <https://www.minedu.gov.gr/news/43825-14-01-20-i-megalyteri-tomi-gia-tin-opoia-eimaste-pragmatika-yperifanoi-syndesi-posostoy-tis-xrimatodotisis-ton-aei-me-tin-aksiologisi>

Κοντιάδης, Ξ. (2007), Οι Συνταγματικές εγγυήσεις της πανεπιστημιακής αυτοδιοίκησης εν όψει της Μεταρρύθμισης του «νόμου-πλαisiού» και της αναθεώρησης του άρθρου 16 Συντάγματος, στο *Μεταρρύθμιση του Ελληνικού Πανεπιστημίου*, επιμ. Κλαδής, Κοντιάδης, Πανούσης, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα

Λυμπερόπουλος, Β. (2019), Το ακαδημαϊκό άσυλο και τα μέσα μαζικής «αποπλάνησης», *Η Αυγή*, 23.10.2019, διαθέσιμο: https://www.avgi.gr/politiki/328376_akadimaiko-asylo-kai-ta-mesa-mazikis-apoplanisis

Mazower, M. (1994), *Στην Ελλάδα του Χίτλερ, η Εμπειρία της Κατοχής*, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα

Μητσοτάκης, Κ. (2019), Ομιλία του Πρωθυπουργού Κυριάκου Μητσοτάκη στη Βουλή για το Πανεπιστημιακό Άσυλο, 08.08.2019, διαθέσιμο: <https://primeminister.gr/2019/08/08/22047>

Μητσοτάκης, Κ. (2022), Ομιλία του Πρωθυπουργού Κυριάκου Μητσοτάκη στη Βουλή, στο πλαίσιο της συζήτησης για το σχέδιο νόμου του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων «Νέοι Ορίζοντες στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα: Ενίσχυση της ποιότητας, της λειτουργικότητας και της σύνδεσης των ΑΕΙ με την κοινωνία», 13.07.2022, διαθέσιμο: <https://primeminister.gr/2022/07/13/29796>

Μυλόπουλος, Γ. (2020), Η Παιδεία της κρίσης και η κρίση της Παιδείας, *Εφημερίδα των Συντακτών*, 10.02.2020, διαθέσιμο: https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/230686_i-paideia-tis-krisis-kai-i-krisi-tis-paideias

Μυλόπουλος, Γ. (2022), Από το Πανεπιστήμιο της Γνώσης στο Πανεπιστήμιο της Αγοράς, *TVXS*, 21.06.2022, διαθέσιμο: <https://tvxs.gr/news/egrapsan-eipan/apo-panepistimio-tis-gnosis-sto-panepistimio-tis-agoras>

- Naftemporiki, (2019), Κυρ. Μητσοτάκης: Με κυβέρνηση ΝΔ το άσυλο καταργείται, *Naftemporiki.gr*, 12.04.2019, διαθέσιμο: <https://m.naftemporiki.gr/story/1464357/kur-mitsotakis-me-kubernisi-ti-nd-to-asulo-katargeitai>
- Νίκας, Σ. (2010), «Καλό κουράγιο» στα ελληνικά ευχήθηκε ο Όλι Ρεν, *Η Καθημερινή*, 02.03.2010, διαθέσιμο: <https://www.kathimerini.gr/politics/386646/kalo-koyragio-sta-ellinika-eychithike-o-oli-ren/>
- ΟΛΜΕ (2012), *Παρουσίαση της έρευνας της ETUCE στο πλαίσιο της δράσης και εκστρατείας για την οικονομική κρίση*, διαθέσιμο: <http://kemete.sch.gr/wp-content/uploads/2012/06/etuce120612.pdf>
- Παρατηρητήριο για την Παιδεία (2022), *Παν. Θεσσαλίας: «Μάχη» βιογραφικών για το Συμβούλιο Διοίκησης*, 01.10.2022, διαθέσιμο: <https://paratiritirio.edu.gr/simvouliao-uni-thessaly/>
- Πετρόπουλος, Γ. (2014), Δίκτυο 21: Οι εθνικιστές που ήθελαν να αντιγράψουν τη Φιλική Εταιρεία, *Τα Νέα*, 11.04.2014, διαθέσιμο: <https://www.tanea.gr/2014/04/11/politics/diktyo-21-oi-ethnikistes-poy-ithelana-antigrapsoyn-ti-filiki-etairaia/>
- Πυργιωτάκης, Γ. (2007), Από το Πανεπιστήμιο των Αξιών στο Επιχειρησιακό Πανεπιστήμιο, στο *Μεταρρύθμιση του Ελληνικού Πανεπιστημίου*, επιμ. Κλαδής, Κοντιάδης, Πανούσης, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα
- Ροδίτη, Ε. (2021), *Εκπαιδευτικό Ρεπορτάζ για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και Δημοσιογραφική Δεοντολογία*, Διπλωματική Εργασία, ΕΑΠ, διαθέσιμο: <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/50602?locale=el>
- Schäfer, L. O. (2016). Performance assessment in science and academia: Effects of the RAE/REF on academic life. CGHE working papers. Διαθέσιμο: https://www.researchgate.net/profile/Len_Ole_Schaefer/publication/307546295_Performance_assessment_in_science_and_academia_effects_of_the_RAE/links/57c8258208ae28c01d51acd6.pdf
- Schwarz, J. (2022), The Origin of Student Debt: Reagan adviser warned free college would create a dangerous “educated proletariat”, *The Intercept*, 25.08.2022, διαθέσιμο: [The Origin of Student Debt: The Danger of Educated Proles \(theintercept.com\)](https://theintercept.com/article/the-origin-of-student-debt-the-danger-of-educated-proles/)
- Souvlis, G., & Gounari, P. (2019). State and universities in Greece, 1974-2018: From the demand for democratization to the constellation of neoliberalism. *Critical Education*, 10(12), 1-19. Retrieved from <http://ojs.library.ubc.ca/index.php/critical/article/view/186316>

Σταμάτης, Κ. (2007), Πανεπιστημιακή Γνώση / Έρευνα και Αγορά, η Ελληνική Περίπτωση, στο *Μεταρρύθμιση του Ελληνικού Πανεπιστημίου*, επιμ. Κλαδής, Κοντιάδης, Πανούσης, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα

Σταμέλος, Γ. (2009), *Εκπαιδευτική Πολιτική*, εκδ. Διόνικος, Αθήνα

Syntagmawatch.gr (2019), *Πανεπιστημιακό Άσυλο: Αναγκαία η διατήρησή του ή η κατάργησή του*;, 18.07.2019, διαθέσιμο: <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/panepistimiako-asylo-anagaia-i-diatirisi-i-katargisi-tou-thesmou/>

Σωτηρίου, Α. (2021), 12 μήνες από το πρώτο κρούσμα: Το ημερολόγιο της πανδημίας στην Ελλάδα, *Καθημερινή*, 26.02.2021, διαθέσιμο: <https://www.kathimerini.gr/society/561277099/to-imerologio-tis-pandimias-stin-ellada/>

TANEA Team (2019), Υπερψηφίστηκε από ΝΔ και Ελληνική Λύση η κατάργηση του ασύλου, *Τα Νέα*, 08.08.2019, διαθέσιμο: <https://www.tanea.gr/2019/08/08/politics/yperpsifistike-apo-nd-kai-elliniki-lysi-i-katargisi-tou-asylou/>

The Press Project (2021), *Πέρασε το νομοσχέδιο που βάζει την αστυνομία στα Πανεπιστήμια και βρίσκει όλη την εκπαιδευτική κοινότητα απέναντι*, 11.02.2021, διαθέσιμο: <https://thepressproject.gr/perase-to-nomoschedio-pou-vazei-tin-astynomia-sta-panepistimia-kai-vriskei-oli-tin-ekpaideftiki-koinotita-apenanti/>

The Press Project (2022), *Αναλύοντας τα σχέδια Κεραμέως για τον τρόπο διοίκησης των Πανεπιστημίων*, 30.06.2022, διαθέσιμο: <https://thepressproject.gr/analyontas-tis-allages-kerameos-ston-tropo-dioikisis-sta-panepistimia/>

Το Βήμα (2022), *ΑΕΙ: Αντιδράσεις για το νομοσχέδιο Κεραμέως – Τι αλλάζει για πρυτάνεις, φοιτητές και πτυχία*, 26.05.2022, διαθέσιμο: <https://www.tovima.gr/2022/05/26/society/aei-antidraseis-gia-to-nomoschedio-kerameos-ti-allazei-gia-prytaneis-foitites-kai-ptyxia/>

Τσουκαλάς, Κ. (2007), *Εκπαίδευση, Κουλτούρα και Ιδεολογία*, στο *Μεταρρύθμιση του Ελληνικού Πανεπιστημίου*, επιμ. Κλαδής, Κοντιάδης, Πανούσης, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα

Τρίγκα, Ν. (2020), «Μάχη μέχρις εσχάτων» για τον διορισμό αποφοίτων κολεγίων – «Κερκόπορτα για το Δημόσιο», *Έθνος*, 14.01.2020, διαθέσιμο: <https://www.ethnos.gr/greece/article/82682/maxhmexrisesxatongiatondiorismoapofoitonkolegionkerkoportagiatodhmosio>

Τρίγκα, Ν. (2021), Δαπάνες για την Παιδεία: 18^η στην ΕΕ η Ελλάδα με 4% του ΑΕΠ – Πρόβλεψη για 2022, *Έθνος*, 17.12.2021, διαθέσιμο:

<https://www.ethnos.gr/greece/article/187570/dapanesgiapaideia18hsthneehelladame425toyaeproblepshgia2022>

ΤυποςThes (2022), *Αντιδράσεις Πανεπιστημιακών κατά του νέου νομοσχεδίου για τα ΑΕΙ*, 11.06.2022, διαθέσιμο: https://www.typosthes.gr/koinonia/284751_antidraseis-panepistimiakon-kata-toy-neoy-nomoshedioy-gia-ta-aei

Unicef, (2021), *COVID-19: «η μεγαλύτερη παγκόσμια κρίση για τα παιδιά στα 75 χρόνια ιστορίας μας»*, διαθέσιμο: <https://www.unicef.org/greece/%CE%B4%CE%B5%CE%BB%CF%84%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CF%8D%CF%80%CE%BF%CF%85/covid-19-%C2%AB%CE%B7>

ΥΠΑΙΘ, (2019), *12-07-19 Επίσκεψη του Πρωθυπουργού Κυριάκου Μητσοτάκη στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων*, διαθέσιμο: <https://www.minedu.gov.gr/news/42282-12-07-19>

ΥΠΑΙΘ, (2020), *14-01-20 Διευκρινίσεις επί των ισχυρισμών για δυνατότητα πρόσληψης «αποφοίτων Κολλεγίων» στη δημόσια Εκπαίδευση. Αποκατάσταση του πλαισίου, σεβασμός στο Ενωσιακό Δίκαιο*, διαθέσιμο: <https://www.minedu.gov.gr/news/43816-14-01-20-diefkriniseis-epi-ton-isxyrismon-gia-dynatotita-proslipsis-apofoitwn-kollegion-sti-dimosia-ekpaidefsi-apokatastasi-tou-plaisiou-sevasmos-sto-enosiako-dikaio-2>

Φίλης, Ν. (2022), ομιλία στα πλαίσια της ημερίδας: *Νέος νόμος ΑΕΙ: από το πανεπιστήμιο της γνώσης στο πανεπιστήμιο της αγοράς*, 23.06.2022, διαθέσιμο:

https://www.youtube.com/watch?v=Au0ixBRx3Hs&ab_channel=%CE%95%CE%A0%CE%95%CE%9A%CE%95%CE%A0%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CE%AF%CE%B1%CF%82%CE%A3%CE%A5%CE%A1%CE%99%CE%96%CE%91

ΦοιτητικάΝέα, (2014), Στο δικαστήριο το Πανεπιστήμιο Αιγαίου για τις μετεγγραφές, 23.07.2014, διαθέσιμο: foititikanea.gr/foititis/meteggrafes/809-sta-dikastiria-to-panepistimio-agaiou

Ψαρράς, Δ. (2017), *Η Κληρονομιά ενός Δικτάτορα, Παπαδόπουλος, Μιχαλολιάκος, Βορίδης*, Η Εφημερίδα των Συντακτών, Αθήνα

Ψαρράς, Δ. (2018), *Άδωνις Γεωργιάδης, Η ακροδεξιά με το γελαστό πρόσωπο*, Η Εφημερίδα των Συντακτών, Αθήνα, διαθέσιμο: file:///C:/Users/user/Downloads/vdoc.pub_.pdf

Ψαρράς, Δ. (2021), *Νάτανε το (Δίκτυο) '21, Εφημερίδα των Συντακτών*, 30.01.2021, διαθέσιμο: https://www.efsyn.gr/politiki/prosopiki-yphthesi/279193_na-tane-diktyo-21

Ψαρράς, Δ. (2022), *Μια Καριέρα, Η πολιτική σταδιοδρομία του Κυριάκου Μητσοτάκη*, εκδ. Νήσος, Αθήνα